

SYSTEM
Prawa Karnego Procesowego

Redaktor Naczelny
Piotr Hofmański

SĄDY
I INNE ORGANY
POSTĘPOWANIA
KARNEGO

Redakcja naukowa
Zbigniew Kwiatkowski

V

Wolters Kluwer

SĄDY I INNE ORGANY POSTĘPOWANIA KARNEGO

Redakcja naukowa
Zbigniew Kwiatkowski

Autorzy:

Grażyna Artymiak
Arkadiusz Bereza
Ewa Kruk
Zbigniew Kwiatkowski
Robert Netczuk
Edward Skrętowicz
Ryszard A. Stefański
Andrzej Światłowski
Krzysztof Woźniewski
Monika Zbrojewska

V

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Wydawca: *Klaudia Szawłowska-Milczarek*

Redaktor prowadzący: *Joanna Tchorek*

Opracowanie redakcyjne: *JustLuk*

Koordynator produkcji: *Agnieszka Ruszkowska*

Redakcja techniczna: *Krzysztof Koziarek*

Projekt okładki i stron tytułowych: *Agnieszka Tchórznička*

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN 978-83-264-8275-5 – tom V (wersja drukowana)

ISBN 978-83-278-0080-0 – tom I–III

ISBN 978-83-264-8814-6 – tom IV–XVIII

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Poszczególne rozdziały tomu V napisali:

Grażyna Artymiak	rozdział 2, rozdział 6
Arkadiusz Bereza	rozdział 1, rozdział 7 pkt 7.1, pkt 7.2
Ewa Kruk	rozdział 5 pkt 5.1–5.3 ppkt 5.3.1–5.3.3
Zbigniew Kwiatkowski	rozdział 3
Robert Netczuk	rozdział 9, rozdział 10
Edward Skrętowicz	rozdział 5 pkt 5.3 ppkt 5.3.4
Ryszard A. Stefański	rozdział 8
Andrzej Światłowski	rozdział 4
Krzysztof Woźniowski	rozdział 11
Monika Zbrojewska	rozdział 7 pkt 7.3–7.5

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym	23
Wprowadzenie	33
ROZDZIAŁ 1. Polskie sądownictwo powszechne w latach 1917–1988	43
1.1. Uwagi wprowadzające	48
1.2. Sądy polskie u progu odzyskania niepodległości (1917–1918)	51
1.3. Sądownictwo powszechne w Polsce międzywojennej (1918–1939)	59
1.3.1. Od odzyskania niepodległości do unifikacji sądownictwa (1918–1928) ..	59
1.3.1.1. Przejmowanie wymiaru sprawiedliwości przez władze polskie ..	60
1.3.1.2. Podstawy organizacji i działania sądownictwa powszechnego w okresie budowy Państwa Polskiego	65
1.3.1.3. Ustrój sądownictwa powszechnego	68
1.3.1.3.1. Sądownictwo powszechne w byłym zaborze rosyjskim	71
1.3.1.3.2. Sądownictwo powszechne w byłym zaborze austriackim	78
1.3.1.3.3. Sądownictwo powszechne w byłym zaborze pruskim ..	82
1.3.2. Od unifikacji sądownictwa do wybuchu II wojny światowej (1929–1939) ..	86
1.4. Sądownictwo powszechne w okresie okupacji (1939–1944)	103
1.5. Sądownictwo powszechne w pierwszych latach Polski Ludowej (22 lipca 1944 r. – 30 czerwca 1949 r.)	110
1.6. Sądownictwo powszechne od reformy sądowej 1949/1950 r. do uchwalenia ustawy o Sądzie Najwyższym w 1962 r.	122
1.7. Sądy powszechne w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej po 1962 r.	140
ROZDZIAŁ 2. Ustrój i struktura sądów powszechnych	155
2.1. Konstytucyjne zasady wymiaru sprawiedliwości	163
2.1.1. Uwagi ogólne	163
2.1.2. Znaczenie wymiaru sprawiedliwości	164
2.1.3. Klasyfikacje konstytucyjnych zasad wymiaru sprawiedliwości	168
2.1.4. Konstytucyjne zasady wymiaru sprawiedliwości	169
2.1.4.1. Zasada demokratycznego państwa prawnego	169
2.1.4.2. Zasada podziału władzy	171
2.1.4.3. Zasada sądowego wymiaru sprawiedliwości	174
2.1.4.4. Zasada niezależności sądownictwa	176

2.1.4.5. Zasada niezawisłości sędziów	178
2.1.4.6. Zasada instancyjności	182
2.1.4.7. Zasada prawa do sądu	184
2.1.4.8. Zasada udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości	186
2.2. Pojęcie sądu i rodzaje sądów	188
2.2.1. Pojęcie sądu	188
2.2.1.1. „Sąd” w orzecznictwie międzynarodowym	193
2.2.1.2. „Sąd” w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego	197
2.2.1.3. Podstawowe elementy definicji sądu	199
2.2.2. Rodzaje sądów	207
2.2.2.1. Uwagi ogólne	207
2.2.2.2. Sądy powszechne	209
2.2.2.3. Sądy szczególne	210
2.3. Tworzenie i znoszenie sądów powszechnych	212
2.4. Ustrój sądów powszechnych	231
2.5. Struktura sądów powszechnych i ich wewnętrzna organizacja	235
2.5.1. Sądy rejonowe	235
2.5.2. Sądy okręgowe	239
2.5.3. Sądy apelacyjne	243
2.6. Organy sądów powszechnych	244
2.6.1. Uwagi ogólne	244
2.6.2. Prezes sądu	245
2.6.3. Kolegium sądu	246
2.6.4. Dyrektor sądu	248
2.7. Samorząd sędziowski	249
2.8. Sędziowie sądów powszechnych	252
2.8.1. Uwagi ogólne	252
2.8.2. Sędziowie zawodowi	253
2.8.3. Ławnicy	259
2.9. Referendarz sądowy	261
2.10. Nadzór nad sądami powszechnymi	269
2.10.1. Uwagi ogólne	269
2.10.2. Nadzór judykacyjny	270
2.10.3. „Nadzór administracyjny”	272
ROZDZIAŁ 3. Właściwość sądów powszechnych w sprawach karnych	281
3.1. Właściwość sądu jako gwarancja konstytucyjnej zasady prawa do sądu	287
3.2. Pojęcie właściwości sądu	293
3.3. Rodzaje właściwości sądów powszechnych	296
3.3.1. Uwagi ogólne	296
3.3.2. Właściwość ogólna sądów powszechnych	302
3.3.2.1. Właściwość rzeczowa sądów powszechnych	302
3.3.2.1.1. Właściwość rzeczowa sądu rejonowego	305
3.3.2.1.2. Właściwość rzeczowa „stała” sądu okręgowego	318
3.3.2.1.3. Właściwość rzeczowa „ruchoma” sądu okręgowego ..	343
3.3.2.2. Właściwość miejscowa sądów powszechnych	355

3.3.2.3.	Właściwość funkcjonalna sądów powszechnych	366
3.3.2.3.1.	Uwagi ogólne	366
3.3.2.3.2.	Właściwość funkcjonalna sądu rejonowego	368
3.3.2.3.3.	Właściwość funkcjonalna sądu okręgowego	379
3.3.2.3.4.	Właściwość funkcjonalna sądu apelacyjnego	389
3.3.3.	Właściwość szczególna sądów powszechnych	396
3.3.3.1.	Właściwość z łączności spraw	396
3.3.3.1.1.	Uwagi ogólne	396
3.3.3.1.2.	Łączność podmiotowa	398
3.3.3.1.3.	Łączność przedmiotowa	403
3.3.3.1.4.	Łączność podmiotowo-przedmiotowa (mieszana)	413
3.3.3.2.	Właściwość z przekazania sprawy	416
3.3.3.2.1.	Właściwość z przekazania sprawy ze względu na ekonomikę procesu	416
3.3.3.2.2.	Właściwość z przekazania sprawy ze względu na dobro wymiaru sprawiedliwości	432
3.3.3.2.3.	Właściwość z przekazania sprawy ze względu na wyłączenie wszystkich sędziów danego sądu od rozpoznania określonej sprawy	451
3.3.3.2.4.	Właściwość z przekazania sprawy innemu sądowi równorzędnemu, na wniosek sądu miejscowo właściwego, ze względu na upływający termin przedawnienia karalności przestępstwa	456
3.4.	Badanie i orzekanie w przedmiocie właściwości sądów powszechnych	459
3.5.	Spory kompetencyjne o właściwość sądów powszechnych	473
3.5.1.	Spory kompetencyjne o właściwość między sądami powszechnymi	473
3.5.1.1.	Pojęcie sporu kompetencyjnego o właściwość sądu	473
3.5.1.2.	Rodzaje sporów	475
3.5.1.2.1.	Uwagi ogólne	475
3.5.1.2.2.	Spór pozytywny	476
3.5.1.2.3.	Spór negatywny	477
3.5.2.	Wszczęcie sporu kompetencyjnego o właściwość sądu	478
3.5.3.	Rozstrzygnięcie sporu kompetencyjnego o właściwość sądu	482
3.6.	Spór kompetencyjny o właściwość między sądami powszechnymi a wojskowymi	486
ROZDZIAŁ 4. Składy orzekające sądu karnego		491
4.1.	Zróznicowanie składu orzekającego	492
4.1.1.	Kierunki zróznicowania składu orzekającego	492
4.1.2.	Powody zróznicowania składów	493
4.2.	Składy orzekające sądu w okresie poprzedzającym wejście w życie aktualnie obowiązującego Kodeksu postępowania karnego	498
4.3.	Składy orzekające sądu po wejściu w życie aktualnie obowiązującego Kodeksu postępowania karnego	503
4.3.1.	Składy orzekające sądu na rozprawie głównej	503
4.3.2.	Składy orzekające sądu na posiedzeniu	507
4.3.3.	Składy orzekające sądu w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania, zastosowania środków zabezpieczających, wyroku łącznego, odszkodowania za niesłuszne skazanie lub niesłuszne zastosowanie środków przymusu	509

4.3.4.	Składy orzekające sądu w postępowaniu przed sądami wojskowymi, w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, w sprawach o wykroczenia oraz przeciwko podmiotowi zbiorowemu. Skład Trybunału Stanu	512
4.3.5.	Podsumowanie	515
4.4.	Zasady kompozycji składu orzekającego w konkretnej sprawie	515
4.4.1.	Osoby uprawnione do orzekania	515
4.4.2.	Tworzenie składu orzekającego	517
4.4.3.	Następstwa wadliwości składu	518
ROZDZIAŁ 5. Wyłączenie sędziego		520
5.1.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa (<i>iudex inabilis</i>)	522
5.1.1.	Uwagi ogólne	522
5.1.2.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli sprawa bezpośrednio dotyczy (art. 40 § 1 pkt 1 k.p.k.)	528
5.1.3.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli jest on małżonkiem strony lub pokrzywdzonego bądź ich obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego albo pozostaje we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób (art. 40 § 1 pkt 2 k.p.k.)	531
5.1.4.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli istnieją więzy pokrewieństwa lub powinowactwa między sędzią a stronami postępowania, pokrzywdzonym, ich obrońcą, pełnomocnikiem lub przedstawicielem ustawowym (art. 40 § 1 pkt 3 k.p.k.)	535
5.1.5.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli był on świadkiem czynu, o który sprawa się toczy, albo w tej samej sprawie był przesłuchany w charakterze świadka lub występował jako biegły (art. 40 § 1 pkt 4 k.p.k.)	536
5.1.6.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli brał udział w sprawie w charakterze prokuratora, obrońcy, pełnomocnika, przedstawiciela ustawowego strony, albo prowadzącego postępowanie przygotowawcze (art. 40 § 1 pkt 5 k.p.k.)	540
5.1.7.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia lub wydał zaskarżone zarządzenie (art. 40 § 1 pkt 6 k.p.k.)	542
5.1.8.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli brał udział w wydaniu orzeczenia, które zostało uchylone (art. 40 § 1 pkt 7 k.p.k.)	545
5.1.9.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli brał udział w wydaniu postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania (art. 40 § 1 pkt 8 k.p.k.)	550
5.1.10.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli brał udział w wydaniu orzeczenia, co do którego wniesiono sprzeciw (art. 40 § 1 pkt 9 k.p.k.) ...	553
5.1.11.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli prowadził mediację (art. 40 § 1 pkt 10 k.p.k.)	554
5.1.12.	Wyłączenie sędziego z mocy prawa, jeżeli brał udział w wydaniu orzeczenia objętego wnioskiem o wznowienie lub zaskarżonego w trybie kasacji (art. 40 § 3 k.p.k.)	556
5.1.13.	Podsumowanie	559

5.2.	Wyłączenie sędziego na wniosek (<i>iudex suspectus</i>)	560
5.3.	Tryb wyłączenia sędziego	574
5.3.1.	Uwagi ogólne	574
5.3.2.	Wyłączenie sędziego na jego wniosek	576
5.3.3.	Wyłączenie sędziego z urzędu	577
5.3.4.	Wyłączenie sędziego na wniosek strony	580
 ROZDZIAŁ 6. Sądy wojskowe		 586
6.1.	Sądownictwo wojskowe – rys historyczny	590
6.1.1.	Uwagi ogólne	590
6.1.2.	Organizacja sądownictwa wojskowego w Polsce międzywojennej	591
6.1.3.	Organizacja sądownictwa w okresie II wojny światowej	609
6.1.4.	Sądownictwo wojskowe w Polsce Ludowej	610
6.1.5.	Sądownictwo wojskowe w latach 1970–1997	619
6.2.	Sądownictwo wojskowe – poszukiwanie rozwiązań	628
6.3.	Ustrój i struktura sądów wojskowych	633
6.3.1.	Uwagi ogólne	633
6.3.2.	Struktura sądów wojskowych	635
6.3.3.	Organy sądów wojskowych	638
6.3.3.1.	Uwagi ogólne	638
6.3.3.2.	Prezes sądu wojskowego	638
6.3.3.3.	Kolegium sądu wojskowego	639
6.3.4.	Sędziowie sądów wojskowych	640
6.3.5.	Samorząd sędziowski	644
6.3.6.	Ławnicy w sądach wojskowych	645
6.3.7.	Nadzór nad sądami wojskowymi	647
6.4.	Podsądność sądom wojskowym	650
6.4.1.	Kryteria podsądności	650
6.4.1.1.	Kryterium podmiotowe	650
6.4.1.2.	Kryterium przedmiotowe	653
6.4.2.	Ograniczenie podsądności	654
6.4.3.	Rozszerzenie podsądności	655
6.4.4.	Spory kompetencyjne	656
6.5.	Właściwość sądów wojskowych	657
6.5.1.	Uwagi ogólne	657
6.5.2.	Właściwość rzeczowa	658
6.5.2.1.	Właściwość rzeczowa wojskowego sądu garnizonowego	658
6.5.2.2.	Właściwość rzeczowa wojskowego sądu okręgowego	658
6.5.3.	Właściwość funkcjonalna	660
6.5.3.1.	Właściwość funkcjonalna wojskowego sądu garnizonowego	660
6.5.3.2.	Właściwość funkcjonalna wojskowego sądu okręgowego	660
6.5.3.3.	Właściwość funkcjonalna Sądu Najwyższego – Izba Wojskowa ..	663
6.5.4.	Właściwość miejscowa	664
6.6.	Składy orzekające sądów wojskowych	665
6.7.	Podsumowanie	667

ROZDZIAŁ 7. Sąd Najwyższy	670
7.1. Uwagi wstępne	673
7.2. Sąd Najwyższy w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej po 1962 r.	674
7.2.1. Pozycja ustrojowa Sądu Najwyższego	674
7.2.2. Zasady obsady i organizacja Sądu Najwyższego	675
7.2.3. Nadzór judykacyjny Sądu Najwyższego	681
7.2.3.1. Środki nadzoru instancyjnego	682
7.2.3.2. Środki nadzoru pozainstancyjnego	682
7.2.4. Tryb działania Sądu Najwyższego	686
7.3. Sąd Najwyższy w Rzeczypospolitej Polskiej	691
7.3.1. Zmiany ustrojowe	691
7.3.2. Pozycja prawna Sądu Najwyższego	695
7.3.2.1. Relacja pomiędzy Sądem Najwyższym a Trybunałem Stanu ...	695
7.3.2.2. Relacja pomiędzy Sądem Najwyższym a Trybunałem Konstytucyjnym	697
7.3.2.3. Relacja pomiędzy Sądem Najwyższym a Krajową Radą Sądownictwa	701
7.3.2.4. Relacja pomiędzy Sądem Najwyższym a Prezydentem RP	706
7.3.2.5. Relacja pomiędzy Sądem Najwyższym a Radą Ministrów	708
7.3.2.6. Relacja pomiędzy Sądem Najwyższym a Rzecznikiem Praw Obywatelskich oraz Rzecznikiem Praw Dziecka	710
7.3.2.7. Relacja pomiędzy Sądem Najwyższym a prokuraturą	711
7.4. Organizacja Sądu Najwyższego w Rzeczypospolitej Polskiej	714
7.5. Funkcje Sądu Najwyższego w Rzeczypospolitej Polskiej	722
ROZDZIAŁ 8. Prokurator jako organ postępowania karnego	726
8.1. Geneza i kształtowanie się prokuratury	732
8.1.1. Geneza prokuratury	732
8.1.2. Kształtowanie się prokuratury	733
8.2. Geneza i kształtowanie się prokuratury w Polsce	737
8.2.1. Geneza prokuratury w Polsce	737
8.2.2. Prokuratura w Królestwie Polskim	738
8.2.3. Prokuratura w Księstwie Warszawskim	741
8.2.4. Prokuratura w Królestwie Kongresowym	743
8.2.5. Prokuratura w okresie porozbiorowym	745
8.2.6. Prokuratura w latach 1928–1944	751
8.2.7. Prokuratura w latach 1944–1950	765
8.2.8. Prokuratura w latach 1950–1967	773
8.2.9. Prokuratura w latach 1967–1985	778
8.2.10. Prokuratura w latach 1985–1990	785
8.2.11. Prokuratura w latach 1990–2010	789
8.2.12. Prokuratura po 2010 r.	796
8.3. Zasady organizacyjne prokuratury	805
8.3.1. Zasada jednolitości	805
8.3.1.1. Właściwość rzeczowa	809
8.3.1.2. Właściwość miejscowa	811
8.3.2. Zasada centralizmu	814

8.3.3.	Zasada jednoosobowego kierownictwa	814
8.3.4.	Zasada hierarchicznego podporządkowania	815
8.3.5.	Zasada niezależności	818
8.4.	Zasady działania prokuratury	828
8.4.1.	Zasada substytucji	828
8.4.2.	Zasada dewolucji	830
8.4.3.	Zasada indyferencji	830
8.5.	Role prokuratora jako organu procesowego	831
8.6.	Wyłączenie prokuratora	840
8.6.1.	Wyłączenie prokuratora z mocy prawa	841
8.6.2.	Wyłączenie prokuratora na mocy orzeczenia	842
8.6.3.	Postępowanie w przedmiocie wyłączenia prokuratora	846
8.6.3.1.	Organy uprawnione do orzekania o wyłączeniu prokuratora ...	846
8.6.3.2.	Postępowanie w przedmiocie wyłączenia prokuratora z mocy prawa	848
8.6.3.3.	Postępowanie w przedmiocie wyłączenia na mocy orzeczenia prokuratora	849
8.6.3.4.	Postępowanie w przedmiocie wyłączenia na żądanie prokuratora	850
8.6.3.5.	Postępowanie w przedmiocie wyłączenia z urzędu	851
8.6.3.6.	Postępowanie w przedmiocie wyłączenia na wniosek	851
8.6.3.7.	Skutki w zakresie czynności dokonanej przez prokuratora podlegającego wyłączeniu	852
8.7.	Strój urzędowy prokuratora	853
8.8.	Prokuratura wojskowa	856
ROZDZIAŁ 9. Policja jako organ postępowania karnego		873
9.1.	Uwagi ogólne	884
9.2.	Rozwój historyczny służb policyjnych na ziemiach polskich	887
9.3.	Pozycja ustrojowa Policji w systemie organów władzy publicznej	904
9.4.	Prowadzenie przez Policję czynności dochodzeniowo-śledczych	917
9.5.	Prowadzenie przez Policję czynności operacyjno-rozpoznawczych	931
9.6.	Prowadzenie przez Policję czynności administracyjno-porządkowych	964
9.7.	Uprawnienia indywidualne funkcjonariuszy Policji	964
9.8.	Perspektywy rozwoju służb policyjnych	974
ROZDZIAŁ 10. Inne organy ścigania w postępowaniu karnym		975
10.1.	Zagadnienia ogólne	985
10.2.	Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencja Wywiadu	994
10.2.1.	Geneza i rozwój służb kontrwywiadu cywilnego na ziemiach polskich ...	994
10.2.2.	Pozycja ustrojowa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego	1003
10.2.3.	Zadania funkcjonariuszy ABW i formy ich realizacji	1005
10.2.4.	Uprawnienia indywidualne funkcjonariuszy ABW	1012
10.2.5.	Perspektywy rozwoju ABW	1014
10.3.	Centralne Biuro Antykorupcyjne	1015
10.3.1.	Geneza i pozycja ustrojowa Centralnego Biura Antykorupcyjnego	1015
10.3.2.	Zadania i formy ich realizacji przez funkcjonariuszy CBA	1019
10.3.3.	Indywidualne uprawnienia funkcjonariuszy CBA	1025

10.4. Żandarmeria Wojskowa	1026
10.4.1. Geneza i rozwój historyczny organów wojskowych służb policyjnych ...	1026
10.4.2. Pozycja ustrojowa i zadania Żandarmerii Wojskowej	1030
10.4.3. Formy wykonywania zadań przez funkcjonariuszy Żandarmerii Wojskowej	1033
10.4.4. Uprawnienia indywidualne funkcjonariuszy Żandarmerii Wojskowej ...	1043
10.5. Straż Graniczna	1045
10.5.1. Geneza i rozwój formacji granicznych w Polsce	1045
10.5.2. Pozycja ustrojowa i zakres zadań Straży Granicznej	1049
10.5.3. Formy wykonywania zadań przez funkcjonariuszy Straży Granicznej ...	1051
10.5.4. Uprawnienia indywidualne funkcjonariuszy Straży Granicznej	1058
10.6. Organy Inspekcji Handlowej	1060
10.7. Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej	1066
10.8. Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej	1070
10.9. Straż Leśna	1077
10.10. Państwowa Straż Łowiecka	1091
10.11. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	1106
10.12. Problem wyłączenia funkcjonariuszy organów ścigania	1110
10.13. Perspektywy udziału organów ścigania po nowelizacji	1112
ROZDZIAŁ 11. Finansowe organy postępowania przygotowawczego	1114
11.1. Krótki rys historyczny	1115
11.1.1. Okres międzywojenny	1115
11.1.2. Okres powojenny	1121
11.2. Charakter prawnoustrojowy finansowych organów postępowania przygotowawczego	1125
11.2.1. Uwagi ogólne	1125
11.2.2. Urzędy skarbowe	1127
11.2.3. Inspektor kontroli skarbowej	1129
11.2.4. Urzędy celne	1136
11.3. Właściwość finansowych organów postępowania przygotowawczego	1140
11.3.1. Właściwość rzeczowa	1140
11.3.2. Właściwość miejscowa	1145
11.3.3. Właściwość ruchoma	1147
11.3.4. Spór o właściwość	1148
11.3.5. Konsekwencje naruszenia przepisów o właściwości	1149
11.3.6. Sygnalizacja	1155
11.4. Wyłączenie organu	1157
11.4.1. Podstawy wyłączenia	1157
11.4.2. Tryb wyłączenia	1158
Skorowidz przedmiotowy	1161

WYKAZ SKRÓTÓW

I. Akty prawne

- dekret z 23 września 1944 r. – dekret Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego z 23 września 1944 r. – Prawo o ustroju Sądów Wojskowych i Prokuratury Wojskowej (Dz.U. Nr 6, poz. 29)
- dekret o MO – dekret z 21 grudnia 1955 r. o organizacji i zakresie działania Milicji Obywatelskiej (Dz.U. Nr 46, poz. 311)
- EKPCz – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
- k.k. z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
- k.k. z 1969 r. – ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
- k.k.s. – ustawa z 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 186 ze zm.)
- k.k.w. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.)
- k.k.w. z 1969 r. – ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 13, poz. 98 ze zm.)
- k.k.woj. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 r. w sprawie kodeksu karnego wojskowego (Dz.U. Nr 36, poz. 328 ze zm.)
- Konstytucja kwietniowa – ustawa konstytucyjna z 23 kwietnia 1935 r. (Dz.U. Nr 30, poz. 227)
- Konstytucja marcowa – ustawa z 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 44, poz. 267 ze zm.)
- Konstytucja PRL – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (tekst jedn. Dz.U. z 1976 r. Nr 7, poz. 36 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p. – ustawa z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1502 ze zm.)

Wykaz skrótów

- k.p.c. – ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 101 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
- k.p.k. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst pierwotny Dz.U. Nr 33, poz. 313)
- k.p.k. z 1949 r. – ustawa z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 1949 r. Nr 33, poz. 243 ze zm.)
- k.p.k. z 1969 r. – ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.)
- k.p.w. – ustawa z 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 395 ze zm.)
- k.w.p.k. z 1936 r. – dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 września 1936 r. – Kodeks wojskowego postępowania karnego (Dz.U. Nr 76, poz. 537 ze zm.)
- MPPOiP – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167, zał.)
- o.p. – ustawa z 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 613 ze zm.)
- p.k.s. – dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 3 listopada 1936 r. – Prawo karne skarbowe (Dz.U. Nr 84, poz. 581 ze zm.)
- pr.aut. – ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn. Dz.U. z 2006 r. Nr 90 poz. 631 ze zm.)
- pr.łow. – ustawa z 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1226 ze zm.)
- pr.pras. – ustawa z 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. Nr 5, poz. 24 ze zm.)
- pr.tel. – ustawa z 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 243 ze zm.)
- przepisy o ML – Przepisy o organizacji Milicji Ludowej z 5 grudnia 1918 r. (Dz.U. Nr 19 poz. 53 ze zm.)
- p.u.s.p. – ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 133 ze zm.)
- p.u.s.p. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo o ustroju sądów powszechnych z 6 lutego 1928 r. (tekst pierwotny Dz.U. Nr 12, poz. 93)
- p.u.s.p. z 1985 r. – ustawa z 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.)
- p.u.s.w. – ustawa z 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 952 ze zm.)
- p.u.s.w. z 1936 r. – dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 września 1936 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych (Dz.U. Nr 76, poz. 536 ze zm.)
- p.w.k.p.k. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. – Przepisy wprowadzające kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 33, poz. 314 ze zm.)

Wykaz skrótów

- p.w.k.p.k. z 1997 r. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 556 ze zm.)
- p.w.p. – ustawa z 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1410)
- regulamin SN z 1962 r. – uchwała Rady Państwa z 22 maja 1962 r. w sprawie regulaminu Sądu Najwyższego (M.P. Nr 45, poz. 210 ze zm.)
- regulamin SN z 1984 r. – uchwała Rady Państwa z 27 września 1984 r. w sprawie regulaminu Sądu Najwyższego (M.P. Nr 24, poz. 165)
- regul.prok. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 11 września 2014 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2014 r., poz. 1218 ze zm.)
- r.o.w.u.s. z 1928 r. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24 grudnia 1928 r. – Regulamin ogólny wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich (Dz.U. Nr 104, poz. 934 ze zm.)
- rozporządzenie majowe – rozporządzenie Rady Ministrów z 10 maja 1920 r. w przedmiocie wprowadzenia w życie na obszarze Rzeczypospolitej ustawy wojskowego postępowania karnego dla wspólnej siły zbrojnej, z dnia 5 lipca 1912 r. (Dz.U. Nr 59, poz. 368 ze zm.)
- rozporządzenie o PP – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej wydanego z mocą ustawy z dnia 6 marca 1928 r. o Policji Państwowej (Dz.U. Nr 28, poz. 257 ze zm.)
- r.u.s.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 259)
- r.w.u.s.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19 listopada 1987 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. Nr 38, poz. 218 ze zm.)
- r.z.o.p.s. – rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 16 sierpnia 2007 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań i zasad organizacji policji sądowej (Dz.U. Nr 155, poz. 1093)
- statut SN z 1984 r. – uchwała Rady Państwa z 27 września 1984 r. w sprawie statutu Sądu Najwyższego (M.P. Nr 24, poz. 164)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 47)
- Traktat EWG – Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, podpisany w Rzymie dnia 25 marca 1957 r.
- Traktat z Amsterdamu – Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty (Dz.Urz. WE C 340 z 10.11.1997 r., s. 1)
- Traktat z Lizbony – Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz.Urz. UE C 306 z 17.12.2007, s. 1)
- u.k.s. z 1926 r. – ustawa karna skarbową z 2 sierpnia 1926 r. (Dz.U. Nr 105, poz. 609 ze zm.)

Wykaz skrótów

- u.k.s. z 1932 r. – ustawa karna skarbową z 18 marca 1932 r. (Dz.U. Nr 34, poz. 355 ze zm.)
- u.k.s. z 1960 r. – ustawa karna skarbową z 13 kwietnia 1960 r. (Dz.U. Nr 21, poz. 123 ze zm.)
- u.k.s. z 1971 r. – ustawa karna skarbową z 26 października 1971 r. (tekst jedn. Dz.U. z 1984 r. Nr 22, poz. 103 ze zm.)
- u.k.s. z 1991 r. – ustawa z 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 553 ze zm.)
- u.l. – ustawa z 28 września 1991 r. o lasach (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1153 ze zm.)
- u.o.p. – ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 627 ze zm.)
- u.o.p.z. – ustawa z 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1417 ze zm.)
- u.p.n. – ustawa z 26 października o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 382)
- u.p.p.r. – ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493 ze zm.)
- u.prok. – ustawa z 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 ze zm.)
- u.r. – ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 330 ze zm.)
- u.s.p. – ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 595 ze zm.)
- ustawa o ABW – ustawa z 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. Nr 29, poz. 154 ze zm.)
- ustawa o CBA – ustawa z 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1411 ze zm.)
- ustawa o IH – ustawa z 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 148 ze zm.)
- ustawa o IPN – ustawa z 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1075)
- ustawa o PIS – ustawa z 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1263 ze zm.)
- ustawa o Policji – ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 355 ze zm.)
- ustawa o PP – ustawa z 24 lipca 1919 r. o policji państwowej (Dz.Pr.P.P. Nr 61, poz. 363 ze zm.)
- ustawa o RPO – ustawa z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1648)
- ustawa o SC – ustawa z 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1404 ze zm.)
- ustawa o SG – ustawa z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1402 ze zm.)

Wykaz skrótów

- ustawa o SKW – ustawa z 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 253 ze zm.)
- ustawa o SN – ustawa z 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 499 ze zm.)
- ustawa o SN z 1962 r. – ustawa z 15 lutego 1962 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 11, poz. 54 ze zm.)
- ustawa o SN z 1984 r. – ustawa z 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 45, poz. 241 ze zm.)
- ustawa o UOP – ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (tekst jedn. Dz.U. z 1999 r. Nr 51, poz. 526 ze zm.)
- ustawa o urzędzie MSW – ustawa z 14 lipca 1983 r. o urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych i zakresie działania podległych mu organów (Dz.U. Nr 38, poz. 172 ze zm.)
- ustawa o ŻW – ustawa z 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 568 ze zm.)
- u.ś.k. – ustawa z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1801)
- u.ś.p.b. – ustawa z 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2013 r., poz. 628 ze zm.)
- u.u.i.s. – ustawa z 21 czerwca 1996 r. o urzędach i izbach skarbowych (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 578)
- u.u.s.w. – ustawa z 8 czerwca 1972 r. o ustroju sądów wojskowych (tekst pierwotny Dz.U. Nr 23, poz. 166)
- u.w.a.r. – ustawa z 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 525)
- u.w.t.p.a. – ustawa z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 1356 ze zm.)

Czasopisma

- Annales UMCS – „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”
- Apel.-W-wa – „Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie”
- Biul. PK – „Biuletyn Prawa Karnego”
- Biul. SN – „Biuletyn Informacyjny Sądu Najwyższego”
- BMS – „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości”
- CzPKiNP – „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”
- DPP – „Demokratyczny Przegląd Prawniczy”
- Dz.Pr.P.P. – „Dziennik Praw Państwa Polskiego”
- Dz.R.G.G. – „Dziennik Rozporządzeń dla Generalnego Gubernatorstwa”
- Dz.R.J.G.W. – „Dziennik Rozporządzeń dla Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego”
- Dz.U. – „Dziennik Ustaw”
- Dz.Urz.b.Dz.P. – „Dziennik Urzędowy byłej Dzielnicy Pruskiej”
- Dz.Urz.D.S.T.R.S. – „Dziennik Urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Tymczasowej Rady Stanu”

Wykaz skrótów

Dz.Urz. MON	– „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Obrony Narodowej”
Dz.Urz. MS	– „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości”
Dz.Urz.Z.C.Z.W.	– „Dziennik Urzędowy Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich”
EP	– „Edukacja Prawnicza”
GSW	– „Gazeta Sądowa Warszawska”
KZS	– „Krakowskie Zeszyty Sądowe”
M.P.	– „Monitor Polski”
M.P.Pr.	– „Monitor Prawa Pracy”
MoP	– „Monitor Prawniczy”
NP	– „Nowe Prawo”
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSA/War.	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Izby Karnej
OSN(K)	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Karne)
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karne i Wojskowa
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
OTK-B	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria B
Pal.	– „Palestra”
PiP	– „Państwo i Prawo”
PiŻ	– „Prawo i Życie”
POSAG	– Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
Prok. i Pr.	– „Prokuratura i Prawo”
Prz.Polic.	– „Przegląd Policyjny”
Prz.Sejm.	– „Przegląd Sejmowy”
PS	– „Przegląd Sądowy”
RPEiS	– „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”
SI	– „Studia Iuridica”
Tyg.Urz.	– „Tygodnik Urzędowy”
WPP	– „Wojskowy Przegląd Prawniczy”
ZN IBPS	– „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego”
ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”
ZOSN	– Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego (1918–1952)
 Inne	
AAN	– Archiwum Akt Nowych
ABW	– Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
APL	– Archiwum Państwowe w Lublinie

Wykaz skrótów

AW	– Agencja Wywiadu
CBA	– Centralne Biuro Antykorupcyjne
CBŚ	– Centralne Biuro Śledcze
ETPCz	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS	– Europejski Trybunał Sprawiedliwości
IH	– Inspekcja Handlowa
ITD	– Inspekcja Transportu Drogowego
KBW	– Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
MO	– Milicja Obywatelska
PARPA	– Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
PIS	– Państwowa Inspekcja Sanitarna
PKWN	– Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego
PŚŁ	– Państwowa Straż Łowiecka
PSR	– Państwowa Straż Rybacka
SA	– Sąd Apelacyjny
SAL	– Sąd Apelacyjny w Lublinie
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SG	– Straż Graniczna
SKW	– Służba Kontrwywiadu Wojskowego
SL	– Służba Leśna
SN	– Sąd Najwyższy
SPN	– Służba Parków Narodowych
SWW	– Służba Wywiadu Wojskowego
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UB	– Urząd Bezpieczeństwa
UKE	– Urząd Komunikacji Elektronicznej
UOP	– Urząd Ochrony Państwa
UOKiK	– Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
WOP	– Wojska Ochrony Pogranicza
WSW	– Wojskowa Służba Wewnętrzna

WYKAZ PODSTAWOWEJ LITERATURY PODAWANEJ WYŁĄCZNIE W ZAPISIE SKRÓCONYM

1. PODRĘCZNIKI

- Artymiak, Rogalski, *Proces. Część ogólna* G. Artymiak, M. Klejnowska, Cz.P. Kłak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, K. Sowiński, *Proces karny. Część ogólna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski
- Artymiak, Rogalski, *Proces. Część szczególna* G. Artymiak, M. Klejnowska, Cz.P. Kłak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, A. Masłowska, *Proces karny. Część szczególna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski
- Bulsiewicz, *Przebieg* A. Bulsiewicz, M. Jeż-Ludwichowska, D. Kała, D. Osowska, A. Lach, *Przebieg procesu karnego*, red. A. Bulsiewicz
- Cieślak, *Podstawowe założenia* M. Cieślak, *Polska procedura karna: podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984
- Cieślak, *Podstawowe założenia. Dzieła wybrane* M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, w: *Dzieła wybrane*, t. II, red. S. Waltoś, Kraków 2011
- Cieślak, *Zarys* M. Cieślak, *Postępowanie karne. Zarys instytucji*
- Daszkiewicz, *Zagadnienia*, t. I W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. I
- Daszkiewicz, *Zagadnienia*, t. II W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. II
- Daszkiewicz, Nowak, Stachowiak, *Proces* W. Daszkiewicz, T. Nowak, S. Stachowiak, *Proces karny. Część szczególna*, Poznań 1996
- Gardocka, *Podręcznik* T. Gardocka, *Postępowanie karne. Podręcznik akademicki*
- Glaser, *Polski proces* S. Glaser, *Polski proces karny w zarysie wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych*, Kraków 1934
- Grajewski, *Przebieg procesu* J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2004
- Grajewski i inni, *Prawo* K. Papke-Olszauskas, S. Steinborn, K. Woźniewski, *Prawo karne procesowe – część ogólna*, red. J. Grajewski

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Grzegorzcyk, Tylman, *Postępowanie* T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 1998, 1999, 2007, 2009, 2011, 2014
- Hofmański, Zabłocki, *Elementy metodyki* P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2006
- Kalinowski, *Polski proces* S. Kalinowski, *Polski proces karny*, Warszawa 1970
- Kalinowski, *Postępowanie. Zarys* S. Kalinowski, *Postępowanie karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1963
- Kmieciak, Skrętowicz, *Proces* R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*, Warszawa 2006
- Kruszyński i inni, *Wykład* B. Bieńkowska, P. Kruszyński, C. Kulesza, P. Piszczek, Sz. Pawelec, *Wykład prawa karnego procesowego*, red. P. Kruszyński, Białystok 2012
- Lipczyńska, *Proces*, cz. 1 M. Lipczyńska, *Polski proces karny. Zagadnienia ogólne*, część 1, Warszawa 1971, 1986
- Lipczyńska, *Proces*, cz. 2 M. Lipczyńska, *Polski proces karny. Zagadnienia szczególne*, część 2, Warszawa 1986
- Marszał, *Proces* K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1992, 1995, 2013
- Marszał i inni, *Przebieg* K. Marszał, S. Stachowiak, K. Sychta, J. Zagrodnik, K. Zgryzek, *Proces karny. Przebieg postępowania*, red. K. Marszał, Katowice 2008, Katowice 2012
- Prusak, *Postępowanie* F. Prusak, *Postępowanie karne*, Warszawa 2001
- Schaff, *Proces* L. Schaff, *Proces karny Polski Ludowej. Wykład zasad ogólnych*, Warszawa 1953
- Siewierski, Tylman, Olszewski, *Postępowanie* M. Siewierski, J. Tylman, M. Olszewski, *Postępowanie karne w zarysie*, Warszawa 1971, 1974
- Śliwiński, *Polski proces* S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, 1959, 1961
- Śliwiński, *Proces. Przebieg* S. Śliwiński, *Proces karny. Przebieg procesu i postępowanie wykonawcze*, Warszawa 1948
- Świda, *Postępowanie* Z. Świda, J. Skorupka, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część szczególna*, red. Z. Świda, Warszawa 2008, 2011
- Świda, Skorupka, *Postępowanie. Część ogólna* Z. Świda, J. Skorupka, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część ogólna*, red. J. Skorupka, Warszawa 2008
- Waltoś, *Proces* S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 1985, 2003, 2005, 2009
- Waltoś, Hofmański, *Proces* S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013

2. KOMENTARZE

- Angerman, Nowotny, Przeworski, *Komentarz* K. Angerman, J. Nowotny, J. Przeworski, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego wraz z dotyczącymi ustawami i rozporządzeniami*, Warszawa 1930
- Boratyńska, Górski, Sakowicz, Ważny, *Kodeks* K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012, 2013
- Gostyński i in., *Kodeks*, t. I J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. I, Warszawa 1998, 2003
- Gostyński i in., *Kodeks*, t. II J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. II, Warszawa 2004
- Gostyński i in., *Kodeks*, t. III J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, t. III, Warszawa 2004
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, t. I J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, red. J. Grajewski, Warszawa 2013; red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, t. II J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, red. J. Grajewski, Warszawa 2010; red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013
- Grajewski, Skrętowicz, *Kodeks* J. Grajewski, E. Skrętowicz, *Kodeks postępowania karnego z komentarzem*, Gdańsk 1996
- Grzegorzczak, *Kodeks* T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym*, Kraków 2003, 2005
- Grzeszczyk, *Kodeks* W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2007, 2012
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. I P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz do artykułów 1–296*, red. P. Hofmański, Warszawa 2007, 2011
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. II P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. II, *Komentarz do artykułów 297–467*, red. P. Hofmański, Warszawa 2007
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. III P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. III, *Komentarz do artykułów 468–682*, red. P. Hofmański, Warszawa 2004, 2007, 2012
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. IV P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. IV, *Aktualizacje*, red. P. Hofmański, Warszawa 2008

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Kalinowski, Siewierski, *Kodeks* S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1960, 1966
- Lipczyńska, Ponikowski, *Mały komentarz* M. Lipczyńska, R. Ponikowski, *Mały komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1986
- Mazur, *Kodeks* *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1971, 1976
- Peiper, *Komentarz* L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks*, Kraków 1929, 1933
- Prusak, *Komentarz* F. Prusak, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, t. I i II, Warszawa 1999
- Świecki, *Kodeks* B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I i II, red. D. Świecki, Warszawa 2013
- Zabłocki, *Postępowanie* S. Zabłocki, *Postępowanie kasacyjne w nowym kodeksie postępowania karnego. Komentarz praktyczny*, Warszawa 1998

3. KOMENTARZE DO INNYCH USTAW

- Bojarski, Skrętowicz, *Nieletni* T. Bojarski, E. Skrętowicz, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*
- Garlicki, *Konwencja*, t. I L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz. Tom I. Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010
- Garlicki, *Konwencja*, t. II L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, R. Degener, M. Krzyżanowska-Mierzewska, I. Kondak, K. Ryngielewicz, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz, Tom II. Komentarz do artykułów 19–59 oraz Protokołów dodatkowych*, red. L. Garlicki, Warszawa 2011
- Grzegorzczak, *K.k.s.* T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*
- Grzegorzczak, *K.p.w.* T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2002
- Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.* P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2012
- Prusak, *K.k.s.* F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, t. I (art. 1–53), t. II (art. 54–191), Warszawa 2006
- Skowron, *K.p.w.* A. Skowron, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2010

4. MATERIAŁY POKONFERENCYJNE

- Bojarski, *Rozwój nauk* *Rozwój nauk penalnych w sześćdziesięcioleciu Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej przez pracowników Katedry Prawa Karnego i Kryminologii UMCS w Lublinie w dn. 23–24 kwietnia 2009 r.*, red. T. Bojarski, Lublin 2009
- Bojarski, Skrętowicz, *Problemy* *Problemy reformy prawa karnego: materiały z sesji naukowej, Lublin–Kazimierz Dolny, 20–22 września 1993 r.*, red. T. Bojarski, E. Skrętowicz, Lublin 1993
- Ćwiąkański, Artymiak, *Karnomaterialne* *Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, red. Z. Ćwiąkański, G. Artymiak, Warszawa 2010
- Ćwiąkański, Artymiak, *Współzależność* *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego: w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian. Materiały z konferencji naukowej odbytej w dniach 11–13 października 2007 r. w Czarnej, poświęconej pamięci Profesora Zbigniewa Sobolewskiego*, red. Z. Ćwiąkański, G. Artymiak, Warszawa 2009
- Dynia, Kłak, *Europejskie standardy* *Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie*, red. E. Dynia, Cz.P. Kłak, Rzeszów 2005
- Hofmański, *Węzłowe problemy* *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010
- Kasprzak, Młodziejowski, *Wybrane problemy* *Wybrane problemy procesu karnego i kryminalistyki*, red. J. Kasprzak, B. Młodziejowski, Olsztyn 2010
- Kruszyński, *Postępowanie karne w XXI wieku* *Postępowanie karne w XXI wieku: materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Popowo 26–28 października 2001 r.*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2002
- Kulesza, *Ocena funkcjonowania* *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, red. C. Kulesza, Warszawa 2009
- Kulesza, *System* *System wymiaru sprawiedliwości a media*, red. C. Kulesza, Białystok 2009
- Mozgawa, Dudka, *Kodeks: ocena i perspektywy zmian* *Kodeks karny i kodeks postępowania karnego po dziesięciu latach obowiązywania: ocena i perspektywy zmian*, red. M. Mozgawa, K. Dudka, Warszawa 2009
- Skorupka, *Jawność procesu* *Jawność procesu karnego*, red. J. Skorupka, Warszawa 2012
- Skorupka, Hayduk-Hawrylak, *Współczesne tendencje* *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, red. J. Skorupka, I. Hayduk-Hawrylak, Warszawa 2011

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Skrętowicz, *Nowy kodeks* *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe. Materiały z konferencji naukowej „Kodeks postępowania karnego” zorganizowanej w dniach 8–10 września 1997 r.*, red. E. Skrętowicz, Kraków 1998
- Sobolewski, Artymiak, Kłak, *Problemy* *Problemy znowelizowanej procedury karnej. Materiały konferencji naukowej, Rzeszów–Czarna, 17–18 października 2003 r.*, red. Z. Sobolewski, G. Artymiak, Cz.P. Kłak, Kraków 2004
- Szwarc, *Porozumiewanie się* *Porozumiewanie się i uzgadnianie rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego*, red. A. Szwarc, Warszawa–Poznań 1993
- Szwarc, *Przestępczość przygraniczna* *Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce. Konferencja międzynarodowa (niemiecko-polska), Poznań, 24–27 czerwca 1999 roku*, red. A. Szwarc, Poznań 2000

5. KSIĘGI JUBILEUSZOWE (PAMIĄTKOWE)

- Księga Bojarskiego* *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011
- Księga Buchały* *Problemy odpowiedzialności karnej. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Kazimierza Buchały*, red. Z. Ćwiąkalski, M. Szewczyk, S. Waltoś, A. Zoll, Kraków 1994
- Księga Bulsiewicza* *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, red. A. Marek, Toruń 2004
- Księga Cieślaka* *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Kraków 1993
- Księga Daszkiewicza* *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza*, red. T. Nowak, Poznań 1999
- Księga Dody* *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000
- Księga Filara* *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara*, red. A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak, Toruń 2012
- Księga Gaberle* *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, red. K. Krajewski, Warszawa 2007

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Księga Gostyńskiego* *Kompensacyjna funkcja prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Gostyńskiego*, red. S. Waltoś, B. Nita, P. Trzaska, M. Żurek, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2002, nr 2
- Księga Górniok* *Problemy nauk penalnych. Prace ofiarowane Profesor Oktawii Górniok*, red. L. Tyszkiewicz, Katowice 1996
- Księga Grajewskiego* *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*, red. M. Płachta, „Gdańskie Studia Prawnicze”, tom XI, Gdańsk 2003
- Księga Holdy* *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Holdy*, red. B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski, Warszawa 2011
- Księga Kaftala* *Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala*, red. G. Rejman, B.T. Bieńkowska, Z. Jędrzejowski, P. Mierzejewski, Warszawa 2008
- Księga Kalinowskiego* *Rozprawa główna. Problemy podstawowe. Praca zbiorowa ku czci Profesora Stanisława Kalinowskiego*, red. A. Murzynowski, „Studia Iuridica” 1985, t. 13
- Księga Kmiecika* *Iudicium et Scientia. Księga jubileuszowa Profesora Romualda Kmiecika*, red. A. Przyborowska-Klimczak, A. Taracha, Warszawa 2011
- Księga Korcyl-Wolskiej* *W kręgu prawa nieletnich. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcyl-Wolskiej*, red. P. Hofmański, S. Waltoś, Warszawa 2009
- Księga Kulickiego* *Doctrina multiplex veritas una. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Mariuszowi Kulickiemu twórcy Katedry Kryminalistyki z okazji 35-lecia powołania Katedry na Wydziale Prawa i Administracji UMK*, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń 2004
- Księga Kunickiej-Michalskiej* *Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej*, red. J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński, Warszawa 2008
- Księga Leleñtala* *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Leleñtali w 45 roku pracy naukowej i dydaktycznej*, red. K. Indeccki, Łódź 2004
- Księga Marka* *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, red. V. Konarska-Wrżosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz, Warszawa 2010
- Księga Marszałala* *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci Profesora Kazimierza Marszałala*, red. P. Hofmański, K. Zgryzek, Katowice 2003

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Księga Murzynowskiego* *Węzłowe zagadnienia procedury karnej. Księga ku czci Profesora Andrzeja Murzynowskiego*, red. P. Kruszyński, „Studia Iuridica” 1997, t. 33
- Księga Nowaka* *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, red. S. Stachowiak, Poznań 2002
- Księga Rejman* *Gaudium in litteris est. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Genowefie Rejman z okazji osiemdziesiątych urodzin*, red. L. Gardocki, M. Królikowski, A. Walczak-Żochowska, Warszawa 2005
- Księga Skrętowicza* *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, red. I. Nowikowski, Lublin 2007
- Księga Skupińskiego* *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, red. A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, Warszawa 2013
- Księga Stachowiaka* *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska, P. Górecki, H. Paluszkiewicz, P. Wiliński, Warszawa 2008
- Księga Szwarca* *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009
- Księga Świdy* *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009
- Księga Tylmana, 2011* *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011
- Księga Tylmana, 2014* *Polscy proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorzczak, R. Olszewski, D. Świecki, M. Zbrojewska, Warszawa 2014
- Księga Tyszkiewiczza* *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, red. O. Górniok, Katowice 1999
- Księga Waltosia* *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Warszawa 2000
- Księga Wąska* *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, red. L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda, Lublin 2005
- Księga Weigend* *Księga dedykowana dr Ewie Weigend*, red. S. Waltoś, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, tom XV

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Księga Zabłockiego* *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądowi Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański przy współpracy P. Kardasa i P. Wilińskiego, Warszawa 2014
- Księga Zolla* *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. I i II, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012

6. SYSTEM PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO

- System*, t. I, cz. 1 *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom I. Zagadnienia ogólne*, cz. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2013
- System*, t. I, cz. 2 *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom I. Zagadnienia ogólne*, cz. 2, red. P. Hofmański, Warszawa 2013
- System*, t. II *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom II. Proces karny – rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2014
- System*, t. III, cz. 1 *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom III. Zasady procesu karnego*, cz. 1, red. P. Wiliński, Warszawa 2014
- System*, t. III, cz. 2 *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom III. Zasady procesu karnego*, cz. 2, red. P. Wiliński, Warszawa 2014
- System*, t. IV *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom IV. Dopuszczalność procesu*, red. M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, Warszawa 2015
- System*, t. V *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom V. Sądy i inne organy postępowania karnego*, red. Z. Kwiatkowski, Warszawa 2015
- System*, t. XIV *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom XIV. Tryby szczególne*, red. F. Prusak, Warszawa 2015

WPROWADZENIE

I

Przekazywany do rąk Czytelników tom V *Systemu Prawa Karnego Procesowego* dotyczy sądów i innych organów postępowania karnego. Nazwa „sąd” jest używana w znaczeniu procesowym, obejmującym „skład orzekający” bądź „sędziego orzekającego jednoosobowo”, lub w znaczeniu instytucjonalnym, odnoszącym się do jednostki organizacyjnej w systemie sądownictwa (np. sąd rejonowy, Sąd Najwyższy). W tym rozumieniu Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe sprawują wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 175 ust. 1 Konstytucji RP). Z cytowanego przepisu można wyprowadzić określenie sądów jako państwowych organów wymiaru sprawiedliwości. Nie wystarczy zatem, aby sąd rozstrzygał sprawy na podstawie przepisów prawa stanowionego lub sankcjonowanego przez państwo i realizował zadania państwa. Państwo ma bowiem także obowiązek tworzyć sądy i powoływać sędziów.

Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania (art. 183 ust. 1 Konstytucji RP). Nadzór ten ma charakter judykacyjny i jego celem jest zapewnienie merytorycznej słuszności, zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i wojskowych. Jednolitość orzecznictwa ma być osiągnięta za pomocą jednolitości stosowania prawa, zaś ten cel osiąga się przez dokonywanie wykładni przepisów prawnych.

Zasadę sądowego wymiaru sprawiedliwości statuuje przepis art. 177 Konstytucji RP, według którego sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów. Cytowany przepis ustanawia na rzecz sądów powszechnych zasadę domniemania kompetencyjnego, którą rozwija ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, w art. 1 § 1 stanowiąc, że: „Sądami powszechnymi są sądy rejonowe, sądy okręgowe oraz sądy apelacyjne”. Sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości w za-

kresie nienależącym do sądów administracyjnych, sądów wojskowych oraz Sądu Najwyższego (art. 1 § 2 p.u.s.p.).

Szczególne upoważnienie do orzekania w sprawach karnych zawierają przepisy art. 24–27 oraz art. 647–655 k.p.k.

Zgodnie z konstytucyjną zasadą sądowego wymiaru sprawiedliwości sprawy o przestępstwa i wykroczenia oraz o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe podlegają jurysdykcji właściwych sądów karnych. To w konsekwencji oznacza, że *de lege lata* tylko sądy są legitymowane do orzekania w przedmiocie odpowiedzialności karnej oraz karnowykroczeniowej sprawcy przestępstwa i wykroczenia, co niewątpliwie stwarza oskarżonemu (obwinionemu) gwarancję sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy, bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (*arg. ex art. 45 ust. 1 Konstytucji RP*).

Inne organy postępowania karnego, które omówiono w przedmiotowym opracowaniu, to podmioty uprawnione i obowiązane na podstawie właściwych przepisów do wykrywania przestępstw i wykroczeń oraz przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych, ścigania ich sprawców i prowadzenia postępowania przygotowawczego w formie przewidzianej właściwymi przepisami. Obejmują one: prokuratora, Policję, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencję Wywiadu, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Żandarmerię Wojskową, Straż Graniczną, organy Inspekcji Handlowej, organy Inspekcji Sanitarnej, Straż Leśną, Państwową Straż Łowiecką, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz finansowe organy postępowania przygotowawczego. Nie zaliczają się do nich natomiast, stosownie do przyjętych programowo ogólnych założeń *Systemu*, organy wykonujące orzeczenia w postępowaniu wykonawczym.

II

Przedmiotowe opracowanie, zgodnie z programowo przyjętymi założeniami *Systemu*, ma kompleksowo ukazywać sądy i inne organy postępowania karnego w polskim systemie prawnym, nie ograniczając się tylko do ich analizy na tle stanu *de lege lata*.

Powyższym założeniem odpowiada zatem przyjęta konstrukcja tomu *Sądy i inne organy postępowania karnego*, który rozpoczyna rozdział zatytułowany *Polskie sądownictwo powszechne w latach 1917–1988*. W pierwszej kolejności przedstawiono w nim sądownictwo powszechne w Polsce międzywojennej (1918–1939), a następnie sądownictwo powszechne od odzyskania niepodle-

głości do jego unifikacji (1918–1928). W aspekcie tej problematyki zwrócono uwagę na to, że w latach 1918–1928 nie można było stworzyć jednolitego modelu sądownictwa. Występowała bowiem wówczas duża płynność jego struktur i form organizacyjnych, ze względu na działalność prawodawczą władz mającą na celu stworzenie – wykorzystującego pewne cechy wspólne – systemu wymiaru sprawiedliwości w poszczególnych częściach Państwa Polskiego. Przeszkodą w unifikacji sądownictwa było także zróżnicowane prawo karne materialne i procesowe, wobec tego w latach 1918–1928 utrzymano zróżnicowany model sądownictwa powszechnego. W dalszej części omówiono sądownictwo powszechne w byłych zaborach: rosyjskim, austriackim i pruskim, wskazując, że ustrój sądownictwa w Królestwie Polskim opierał się na organizacji sądów królewsko-polskich. W sprawach karnych sądy polskie orzekały na podstawie rosyjskiej procedury karnej z 1864 r. oraz Kodeksu karnego z 1903 r., który ulegał zmianom i uwzględniał potrzeby odradzającego się Państwa Polskiego.

W byłym zaborze austriackim ustrój sądownictwa regulowały utrzymane i nieco zmodyfikowane przez polskiego ustawodawcę dotychczasowe przepisy austriackie (m.in. ustawa organizacyjna sądowa z 27 listopada 1896 r. ze zmianami, wprowadzonymi w szczególności ustawą z 1 czerwca 1914 r., ustawa z 11 czerwca 1868 r. o organizacji sądów powiatowych oraz instrukcja sądowa z 5 maja 1897 r.). W byłym zaborze pruskim ustrój sądownictwa był natomiast oparty na niemieckiej ustawie o ustroju sądownictwa z 27 stycznia 1877 r.

Przedstawiając sądownictwo powszechne od unifikacji do wybuchu II wojny światowej (1929–1939), wskazano, że kluczowe znaczenie w tym zakresie miało rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹ wydane na podstawie art. 44 ust. 6 Konstytucji marcowej i ustawy z 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy², które weszło w życie z dniem 1 stycznia 1929 r. Powyższe rozporządzenie wprowadziło jednolity ustrój sądownictwa w II Rzeczypospolitej i derogowało dotychczas obowiązujące przepisy dotyczące organizacji sądownictwa, często obce lub sięgające rodowodem do państw zaborczych.

Unifikacja ustroju sądownictwa powszechnego stanowiła podstawę do wydania, rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 19 marca 1928 r.³, Kodeksu postępowania karnego, który wszedł w życie z dniem

¹ Dz.U. Nr 12, poz. 93.

² Dz.U. Nr 78, poz. 443.

³ Dz.U. Nr 33, poz. 313.

1 lipca 1929 r. Równocześnie wydano Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego⁴ oraz przepisy o postępowaniu doraźnym⁵. Miało to wielki wpływ na ujednoczenie właściwości i trybu postępowania w sprawach karnych nowo utworzonych sądów powszechnych.

W dalszej kolejności omówiono sądownictwo powszechne w okresie okupacji (1939–1944), a następnie w pierwszych latach Polski Ludowej (22 lipca 1944 r.–30 czerwca 1949 r.).

Analizując sądownictwo powszechne po reformie sądowej z 1949/1950 r. do uchwalenia ustawy z 15 lutego 1962 r. o Sądzie Najwyższym, zwrócono uwagę, że 1 lipca 1949 r. weszła w życie pierwsza reforma dotycząca organizacji sądownictwa (w następstwie której zniesiono instytucję sędziów śledczych, zrezygnowano ostatecznie z wprowadzenia sądów przysięgłych i utworzono wydziały dla spraw nieletnich) oraz zasad i trybu postępowania. W dniu 20 lipca 1950 r. uchwalono ustawę o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych⁶, na skutek której nastąpiła reorganizacja całego sądownictwa powszechnego. Zniesiono sądy apelacyjne, okręgowe oraz grodzkie i wprowadzono w ich miejsce sądy wojewódzkie i powiatowe, dostosowując strukturę sądów do podziału administracyjnego kraju. Rozważania dotyczące sądownictwa powszechnego kończy analiza struktury sądów powszechnych w Polsce Rzeczypospolitej Ludowej po 1962 r.

III

Rozdział 2 pod tytułem *Ustrój i struktura sądów powszechnych* obejmuje rozważania dotyczące sądów powszechnych, które wespół z Sądem Najwyższym, sądami administracyjnymi i sądami wojskowymi sprawują wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej. Stąd też w pierwszej kolejności omówiono konstytucyjne zasady wymiaru sprawiedliwości, a następnie pojęcie i rodzaje sądów oraz ich tworzenie i znoszenie.

Ustrój sądów powszechnych przedstawiono w aspekcie ich struktury oraz wewnętrznej organizacji, po czym poddano analizie sądy rejonowe, okręgowe i apelacyjne, a następnie omówiono organy sądów powszechnych i samorząd sędziowski. Samorząd ten nie jest instytucją nową, został bowiem ustanowiony w 1928 r., w systemie prawa regulującego ustrój sądownictwa powszechnego. W obecnym stanie prawnym samorząd sędziowski ma upraw-

⁴ Dz.U. Nr 33, poz. 314.

⁵ Dz.U. Nr 33, poz. 315.

⁶ Dz.U. Nr 38, poz. 347.

nienia głównie o charakterze opiniującym. Dotyczą one opiniowania kandydatów na stanowiska sędziów oraz prezesów sądów okręgowych i apelacyjnych w sądach powszechnych. W dalszej kolejności przedstawiono status sędziów sądów powszechnych i referendarza sądowego oraz nadzór nad sądami powszechnymi.

IV

Rozdział 3 dotyczy właściwości sądów powszechnych, która ma swoje ujęcie konstytucyjne (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Stąd też rozważania w nim zawarte mają z jednej strony charakter ogólny i obejmują właściwość sądu jako gwarancję konstytucyjnej zasady prawa do sądu oraz pojęcie właściwości sądu i jej rodzaje, z drugiej zaś strony stanowią analizę poszczególnych rodzajów właściwości. W tym aspekcie omówiono właściwość ogólną sądów powszechnych, obejmującą właściwość rzeczową sądu rejonowego oraz właściwość rzeczową sądu okręgowego – stałą i ruchomą.

Podkreślić należy, że rozważania dotyczące właściwości rzeczowej, zarówno sądu rejonowego, jak i okręgowego, przedstawiono w ujęciu historycznym, ukazując jej kształtowanie się na tle przepisów Kodeksów postępowania karnego z 1928 r., z 1969 r. i aktualnie obowiązującego Kodeksu postępowania karnego.

Wydaje się, że takie przedstawienie właściwości rzeczowej sądu rejonowego i sądu okręgowego pozwala na jej kompleksowe ukazanie, zarówno w aspekcie wskazanych wyżej regulacji karnoprocesowych, jak i zmian dokonywanych w strukturze sądownictwa powszechnego oraz w zakresie właściwości sądów, na skutek kolejnych nowelizacji Kodeksów postępowania karnego.

Analogicznie przedstawiono właściwość funkcjonalną sądów powszechnych. Dalsze rozważania zawarte w rozdziale 3 dotyczą właściwości szczególnej sądów powszechnych, która obejmuje właściwość z łączności spraw oraz właściwość z przekazania sprawy. Wnikliwej analizie poddano badanie i orzekanie w przedmiocie właściwości sądów powszechnych, uznając, że doniosłość tej problematyki – zarówno teoretyczna, jak i praktyczna – uzasadnia jej szczegółowe omówienie.

Rozważania przeprowadzone w rozdziale 3 kończy analiza sporów kompetencyjnych w przedmiocie właściwości sądów powszechnych oraz sporów o właściwość między sądami powszechnymi a wojskowymi.

V

W rozdziale 4 przedstawiono składy orzekające sądu karnego. W tym zakresie obowiązuje zasada kolegialności w połączeniu z konstytucyjną zasadą udziału czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości (art. 182 Konstytucji RP). To w konsekwencji oznacza, że zasadę powinno stanowić wydawanie przez sądy orzeczeń z udziałem ławników, a więc w składach mieszanych. W rzeczywistości jednak, na skutek zmian wprowadzonych ustawą z 15 marca 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁷, nastąpiło odwrócenie proporcji pomiędzy wymienionymi zasadami i wyjątkami od nich, polegające na ograniczeniu udziału ławników w składach sądów orzekających w pierwszej instancji do spraw o zbrodnie, należących do właściwości rzeczowej sądu okręgowego. W pierwszej kolejności przedstawiono zatem kierunki i powody zróżnicowania składu orzekającego, a następnie omówiono składy orzekające w okresie poprzedzającym wejście w życie aktualnie obowiązującego Kodeksu postępowania karnego, po czym składy orzekające na gruncie stanu *de lege lata*. W aspekcie omawianej problematyki przedstawiono także składy orzekające przed sądami wojskowymi, w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, w sprawach o wykroczenia powszechne i w sprawach przeciwko podmiotom zbiorowym, skład przed Trybunałem Stanu oraz zasady kompozycji składu w konkretnej sprawie.

VI

Instytucja wyłączenia organu prowadzącego postępowanie karne jest ściśle związana z potrzebą zachowania zasad obiektywizmu i bezstronności w procesie karnym. W obrębie tej instytucji zasadnicze znaczenie ma wyłączenie sędziego. Stąd też w przedmiotowym opracowaniu instytucja wyłączenia sędziego została przedstawiona w odrębnym rozdziale 5. W aspekcie tej problematyki szczegółowo omówiono wyłączenie sędziego z mocy prawa (*iudex inhabilis*) i wyłączenie sędziego na wniosek (*iudex suspectus*). W dalszej kolejności przedstawiono zaś wyłączenie sędziego na jego wniosek, wyłączenie sędziego z urzędu i wyłączenie sędziego na wniosek strony oraz tryb wyłączenia sędziego.

⁷ Dz.U. Nr 112, poz. 766.

Warto zwrócić uwagę, że przyczyny wyłączenia sędziego z mocy ustawy (*iudex inhabilis*), określone w art. 40 § 1 pkt 1–4, 6 i 10, § 2 k.p.k. oraz w art. 41 i 42 k.p.k., stosuje się odpowiednio do prokuratora, innych osób prowadzących postępowanie przygotowawcze oraz do innych oskarżycieli publicznych (art. 47 § 1 k.p.k.), wobec tego zostały one przedstawione w toku omawiania powyższych organów w rozdziałach 8, 9, 10 i 11 przedmiotowego opracowania.

VII

Sądy wojskowe funkcjonują obok sądów powszechnych i tworzą odrębny system organów, z reguły dostosowany do struktury sił zbrojnych. Sprawują tam wymiar sprawiedliwości, rozpoznając sprawy karne osób wojskowych. Miejsce sądów wojskowych w wymiarze sprawiedliwości ukazano w rozdziale 6, w którym przedstawiono ich rys historyczny, organizację w Polsce międzywojennej, w okresie II wojny światowej, w Polsce Ludowej oraz w latach 1970–1997.

Dalsze rozważania obejmują ustrój sądów wojskowych, ich strukturę, samorząd sędziowski, ławników sądowych oraz nadzór nad sądami wojskowymi. Omawiając podsadność sądów wojskowych, wskazano jej kryteria podmiotowe i przedmiotowe, a następnie przedstawiono ograniczenie i rozszerzenie podsadności oraz spory kompetencyjne. Właściwość sądów wojskowych została omówiona tylko w odniesieniu do tych sądów, gdyż zagadnienia ogólne, obejmujące pojęcie właściwości sądu i rodzaje właściwości sądów, zostały szerzej przedstawione w rozdziale 3 pkt 3.2 i 3.3.

Warto zwrócić uwagę, że na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat można zauważyć wyraźną tendencję zmierzającą do ograniczenia jurysdykcji sądów wojskowych, a nawet podnosi się wątpliwość, czy sądownictwo wojskowe w ogóle ma rację bytu w czasie pokoju, wskazując przy tym, że stanowi ono relikwyt przeszłości, stopniowo likwidowany w innych państwach.

VIII

Sąd Najwyższy, sprawując nadzór judykacyjny nad sądami powszechnymi i wojskowymi, zajmuje odrębną pozycję w strukturze organów wymiaru sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej. Do 1962 r. był on włączony do systemu sądów powszechnych, wobec tego został przedstawiony w roz-

dziale 1, w aspekcie sądownictwa powszechnego. W rozdziale 7 omówiono natomiast funkcjonowanie Sądu Najwyższego w latach 1962–1988, kiedy był on naczelnym organem sądowym sprawującym nadzór nad działalnością sądów powszechnych i szczególnych w zakresie orzekania. Dalsze rozważania zawarte w rozdziale 7 dotyczą Sądu Najwyższego w Rzeczypospolitej Polskiej. Obejmują one jego organizację oraz funkcje, jakie sprawuje w zakresie nadzoru judykacyjnego nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych.

IX

Rozdział 8 dotyczy prokuratora jako organu postępowania karnego. W aspekcie tej instytucji przedstawiono genezę i kształtowanie się prokuratury w Polsce, ukazując, w ujęciu historycznym, prokuratora w Królestwie Polskim, Księstwie Warszawskim, Królestwie Kongresowym, w okresie porobiorowym, w latach 1929–1944, w Polsce Ludowej i w Rzeczypospolitej Polskiej. Omówiono także funkcjonowanie prokuratury od 2010 r., a więc po wejściu w życie ustawy z 9 października 2009 r. o zmianie ustawy o prokuraturze i niektórych innych ustaw⁸, na mocy której prokuratura została wydzielona z Ministerstwa Sprawiedliwości i obecnie stanowią ją Prokurator Generalny oraz podlegli mu prokuratorzy powszechnych i wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz prokuratury Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Dalsze rozważania obejmują zasady organizacyjne i zasady działania prokuratury, oraz rolę prokuratora jako organu procesowego.

X

Rozdział 9, zatytułowany *Policja jako organ postępowania karnego*, w istocie rzeczy ukazuje tę instytucję jako organ, który zajmuje się wykrywaniem przestępstw i wykroczeń oraz ściganiem ich sprawców. W pierwszej kolejności w rozdziale tym przedstawiono rozwój historyczny służb policyjnych na ziemiach polskich, a następnie – pozycję ustrojową Policji w systemie organów władzy publicznej oraz prowadzenie przez nią czynności: dochodzeniowo-śledczych, operacyjno-rozpoznawczych i administracyjno-porządkowych, a także indywidualne uprawnienia funkcjonariuszy Policji. W pod-

⁸ Dz.U. Nr 178, poz. 1375 ze zm.

sumowaniu rozważań dotyczących Policji wskazano perspektywy rozwoju służb policyjnych.

XI

W rozdziale 10 przedstawiono inne organy postępowania karnego, pozapolicyjne i nieprokuratorskie, którym z mocy określonych przepisów prawa powierzono funkcję ściągania karnego. W aspekcie tej problematyki w pierwszej kolejności ukazano genezę i rozwój służb kontrwywiadu cywilnego na ziemiach polskich, dalej omawiając pozycję ustrojową Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, zadania i formy ich realizacji przez funkcjonariuszy ABW oraz ich indywidualne uprawnienia. Dalsze rozważania obejmują Centralne Biuro Antykorupcyjne, jego genezę i pozycję ustrojową oraz zadania i formy ich realizacji przez funkcjonariuszy CBA. Analizując Żandarmerię Wojskową, zwrócono szczególną uwagę na genezę i rozwój historyczny organów wojskowych służb policyjnych, a w dalszej kolejności omówiono pozycję ustrojową i zadania Żandarmerii Wojskowej, formy wykonywania zadań i uprawnienia indywidualne jej funkcjonariuszy. Omawiając Straż Graniczną, ukazano genezę i rozwój formacji granicznych w Polsce, pozycję ustrojową i zakres zadań wykonywanych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz ich indywidualne uprawnienia. Syntetycznie przedstawiono organy Inspekcji Handlowej, Sanitarnej, Straż Leśną, Państwową Straż Łowiecką, Urząd Komunikacji Elektronicznej oraz Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

XII

Rozdział 11, zamykający rozważania w przedmiotowym opracowaniu, dotyczy finansowych organów postępowania przygotowawczego, którym, po wejściu w życie z dniem 17 października 1999 r. ustawy z 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, a więc w obecnym stanie prawnym, powierzono prowadzenie postępowania przygotowawczego, oskarżanie przed sądami oraz możliwość nakładania mandatów za wykroczenia skarbowe. W aspekcie tej problematyki przedstawiono krótki rys historyczny oraz charakter prawno-ustrojowy finansowych organów postępowania przygotowawczego. Dalsze rozważania obejmują urzędy skarbowe, inspektora kontroli skarbowej oraz urzędy celne, w odniesieniu do których przedstawiono ich właściwość, skutki jej naruszenia oraz wyłączenie organu.

XIII

Na zakończenie należy podkreślić, że przedmiotowe opracowanie stanowi rezultat wspólnego wysiłku Autorów poszczególnych rozdziałów. Za ten wysiłek, bez którego opracowanie tomu V *Systemu Prawa Karnego Procesowego* nie byłoby możliwe, należą się wszystkim Autorom szczególne słowa uznania i najserdeczniejsze podziękowania.

Zbigniew Kwiatkowski

Opole, marzec 2015 r.

ROZDZIAŁ 1

POLSKIE SĄDOWNICTWO POWSZECHNE W LATACH 1917–1988

1.1. Uwagi wprowadzające	48
1.2. Sądy polskie u progu odzyskania niepodległości (1917–1918)	51
1.3. Sądownictwo powszechne w Polsce międzywojennej (1918–1939)	59
1.3.1. Od odzyskania niepodległości do unifikacji sądownictwa (1918–1928)	59
1.3.1.1. Przejmowanie wymiaru sprawiedliwości przez władze polskie	60
1.3.1.2. Podstawy organizacji i działania sądownictwa powszechnego w okresie budowy Państwa Polskiego	65
1.3.1.3. Ustrój sądownictwa powszechnego	68
1.3.1.3.1. Sądownictwo powszechne w byłym zaborze rosyjskim	71
1.3.1.3.2. Sądownictwo powszechne w byłym zaborze austriackim	78
1.3.1.3.3. Sądownictwo powszechne w byłym zaborze pruskim	82
1.3.2. Od unifikacji sądownictwa do wybuchu II wojny światowej (1929–1939)	86
1.4. Sądownictwo powszechne w okresie okupacji (1939–1944)	103
1.5. Sądownictwo powszechne w pierwszych latach Polski Ludowej (22 lipca 1944 r.–30 czerwca 1949 r.)	110
1.6. Sądownictwo powszechne od reformy sądowej 1949/1950 r. do uchwalenia ustawy o Sądzie Najwyższym w 1962 r.	122
1.7. Sądy powszechne w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej po 1962 r.	140

Literatura: **J. Adamska**, *Organizowanie więzień sądowych na terenie Generalnego Gubernatorstwa*, Zeszyty Majdanka 1987, t. XII; **K. Angerman**, *Ustawa o postępowaniu karnem obowiązująca w ziemiach Rzeczypospolitej należących przedtem do b. zaboru austriackiego*, Warszawa 1924; **J. Bafia**, *Zmiana przepisów postępowania karnego z 27.11.1961 r.*, NP 1962, nr 3; **W. Bartoszewski**, *1859 dni Warszawy*, Kraków 1984; **A. Bereza**, *Historia Sądu Apelacyjnego w Lublinie (1917–1950) – (1990–2010)*, Lublin 2010; A. Bereza, *Sąd Najwyższy w latach 1945–1962. Organizacja i działalność*, Warszawa 2012; A. Bereza, *Wpływ polskiego Października '56 na organizację i funkcjonowanie Sądu Najwyższego (zarys problematyki)*, w: *Spółczesność a władza. Ustrój, prawo, idee*, red. J. Przygodzki, M. Ptak, Wrocław 2010; A. Bereza, *Z dziejów sądownictwa lubelskiego. Historia budynku sądowego przy Krakowskim Przedmieściu 76 w Lublinie*, „Krajowa Rada Sądownictwa. Kwartalnik” 2014, nr 4 (25); **A. Bereza**, **W. Okniński**, *Sądownictwo siedleckie. Tradycje i współczesność*, Warszawa 2010; **W. Be-**

rutowicz, J. Mokry, *Organizacja ochrony prawnej w PRL*, Warszawa 1987; **J. Brol**, *Kierunki reformy sądownictwa*, PiP 1981, nr 9–12; **J. Ciągwa**, *Autonomia Śląska w okresie II Rzeczypospolitej*, w: *Konstytucje Polski*, red. M. Kallas, Warszawa 1990; **M. Cieślak**, **Z. Doda**, *Kierunki orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego (lata 1984–1985)*, Biblioteka Palestry, Warszawa 1987; **T. Cyprian**, *Rewizja nadzwyczajna*, DPP 1949, nr 6–7; T. Cyprian, *System rewizyjny w praktyce (artykuł dyskusyjny)*, NP 1950, nr 10; **W. Daszkiewicz, K. Paluszyńska-Daszkiewicz**, *Proces karny i materialne prawo karne w Polsce w latach 1918–1939*, Toruń 1965; **Dziesięciolecie administracji polskiej na Wołyniu**, „Przegląd Wołyński” 1929, nr 25; **B. Dziecioł, J. Gaj, S. Kotowski, J. Żak**, *Historyczny rozwój Sądu Najwyższego jako naczelnego organu sądowego*, NP 1984, nr 11–12; **S. Ehrlich**, *Uwagi o praworządności socjalistycznej*, PiP 1958, z. 8–9; **Z. Fenichel**, *Wytyczne wymiaru sprawiedliwości ustalone przez Sąd Najwyższy*, „Przegląd Notarialny” 1949, nr 7–8; **J. Fidler**, *Kalendarz Prawniczy na rok 1918*, Warszawa 1918; **P. Fiedorczyk**, *Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym 1945–1954. Studium historycznoprawne*, Białystok 2002; **M. Filar**, *W służbie utopii. 73 lata radzieckiego prawa karnego*, Toruń 1992; **E. Gdulewicz, A. Gwizdź, Z. Witkowski**, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1935 r.*, w: *Konstytucje Polski*, red. M. Kallas, t. 2, Warszawa 1990; **S. Glaser**, *Zarys polskiego procesu karnego wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych. Przedstawienie porównawcze na tle ustawodawstwa austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego*, Warszawa 1929; **S. Gołąb, J. Rosenblüth**, *Ustrój sądów powszechnych*, Warszawa 1929; **L. Gondek**, *Polska karząca 1939–1945. Polski wymiar sprawiedliwości w okresie okupacji niemieckiej*, Warszawa 1988; **A. Grześkowiak**, *Sądy tajne w latach 1944–1956*, SI 1992, nr 22; **K. Grzybowski**, *Historia państwa i prawa Polski*, t. IV, *Od uwłaszczenia do odrodzenia Państwa*, Warszawa 1982; **J. Gudowski**, *Historia prawa o ustroju sądów powszechnych z 1928 r.*, PS 2003, nr 1; J. Gudowski, *Toga i biret – historia i współczesność urzędowego stroju sędziego*, w: *Ars et usus. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego*, Warszawa 2005; **A. Gwizdź**, *Z bieżących zagadnień prawa państwowego. Przepisy wprowadzające Konstytucję Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, PiP 1952, nr 12; **J. Haber**, *Zagadnienie kontroli prawomocnych orzeczeń sądowych, a istota i charakter rewizji nadzwyczajnej w polskim procesie karnym*, NP 1954, nr 12; **S. Hanausek**, *Naruszenie wytycznych Sądu Najwyższego jako podstawa uchylenia lub zmiany orzeczenia w postępowaniu rewizyjnym*, WPP 1965, nr 3; **L. Hochberg**, *Zmiana właściwości sądów wojskowych. Niektóre zagadnienia wynikające z ustawy z dnia 5 kwietnia 1955 r.*, WPP 1955, nr 2; **Informator sądowy na rok 1947/1948**, Warszawa 1947; **G. Jakubowski**, *Sądownictwo powszechne w Polsce w latach 1944–1950*, Warszawa 2002; **J. Jamontt**, *Zmiana w ustroju Sądów*, GSW 1930, nr 8; **D. Janicka**, *Dziewiętnastowieczne kodeksy II Rzeszy i ich znaczenie dla współczesnych Niemiec*, w: *Historia Integra. Księga pamiątkowa ofiarowana prof. Stanisławowi Salmonowiczowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, red. D. Janicka, R. Łaszewski, Toruń 2001; **J. Jodłowski, W. Siedlecki**, *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1958; **A. Kaftal**, *Podstawowe problemy nowelizacji kodeksy postępowania karnego*, Pal. 1981, nr 6; **S. Kalinowski**, *Polski proces karny w zarysie*, Warszawa 1979; S. Kalinowski, *Przebieg procesu karnego*,

Warszawa 1961; **M. Kallas, A. Lityński**, *Historia ustroju i prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2000; **J. Kałużniacki**, *Ustawa karna*, t. I, Poznań 1921; **Z. Kapitaniak**, *W obliczu reformy sądownictwa karnego (referat wygłoszony na plenarnym zebraniu Rady Prawniczej Stronnictwa Demokratycznego w dn. 10.4.1949 r.)*, Warszawa [b.d.w.]; **Z. Kapitaniak**, *Wytyczne pracy sądownictwa na tle reformy k.p.k. (referat wygłoszony na Krajowej naradzie Aktywu Sądowo-Prokuratorskiego)*, DPP 1949, nr 6–7; **H. Kempisty**, *Ustrój sądów. Komentarz*, Warszawa 1966; **Kalendarz Prawniczy na rok 1918**, oprac. J. Fidler, Warszawa 1918; **Kalendarz Sądowy na rok 1929**, oprac. J. Kirkićenko, M. Kraczkiewicz, Warszawa 1929; **Kalendarz Sądowy na rok 1930**, oprac. J. Kirkićenko, M. Kraczkiewicz, Warszawa 1930; **A. Konieczny**, *Pod rządami wojennego prawa karnego III Rzeszy. Górny Śląsk 1939–1945*, Warszawa–Wrocław 1972; **A. Korobowicz**, *Rys dziejów kasacji w polskim systemie sądownictwa*, w: *Polska lat dwięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa*, t. 2, *Materiały z konferencji, Lublin–Kazimierz, 27–29 kwietnia 1998 r.*, red. L. Antonowicz, H. Groszyk, M. Sawczuk, W. Skrzydło, T. Bojarski, Lublin 1998; **A. Korobowicz**, *Sądownicy Królestwa Polskiego w wymiarze sprawiedliwości odrodzonej Polski w pierwszych latach niepodległości (1917–1921)*, w: *Historia Integra. Księga pamiątkowa ofiarowana prof. Stanisławowi Salmonowiczowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, red. D. Janicka, R. Łaszewski, Toruń 2001; **W. Kozielowicz**, *Uchwały pełnego składu Sądu Najwyższego – historia i współczesność*, w: *Pro Scientia Iuridica*, red. M. Chrzanowski, A. Przyborowska-Klimczak, P. Sendeci, Lublin 2014; **W. Kozielowicz**, *Tryb powoływania sędziów Sądu Najwyższego w Polsce w latach 1917–2007*, w: *W kręgu historii i współczesności polskiego prawa. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Arturowi Korobowiczowi*, red. W. Witkowski, Lublin 2008; **J.R. Kubiak**, *Sekcja tajna*, PiŻ 1991, nr 28; **K.W. Kumaniecki**, *Nowa konstytucja polska*, Kraków 1935; **A. Laniewski, K. Sobolewski**, *Kodeks postępowania karnego wraz z przepisami wprowadzającymi i rozporządzeniem o postępowaniu doraźnym*, Lwów 1928; **L. Lernell**, *Reforma procedury karnej*, PiP 1949, nr 6–7; **J. Lewandowski**, *Austro-węgierskie Generalne Gubernatorstwo Wojskowe w Lublinie przed aktem 5 listopada 1916 r.*, „Rocznik Lubelski” 1975, t. XVIII; **J. Lewandowski**, *Królestwo Polskie pod okupacją austriacką 1914–1918*, Warszawa 1980; **J. Lewandowski**, *Królestwo Polskie wobec Austro-Węgier 1914–1918*, Łódź 1986; **J. Lewandowski**, *Sądownictwo w Królestwie Polskim w czasie I wojny światowej. Okupacja austro-węgierska*, Annales UMCS 1974, sectio F, t. XXIX; **P.M. Lisiewicz**, *W imieniu Polski Podziemnej. Z dziejów wojskowego sądownictwa specjalnego AK*, Warszawa 1988; **J. Litwin**, *Strój urzędowy (szarfa i toga) w sądownictwie polskim 1917–1965*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1966, t. XVIII, nr 1; **A. Lityński**, *Historia prawa Polski Ludowej*, Warszawa 2013; **A. Lityński**, *O prawie karnym pod okupacją radziecką (1939–1945)*, „Z Dziejów Prawa” 2013, t. 6 (14); **A. Lityński**, *U progu pokoju: prawo karne z 16.11.1945 roku*, „Z Dziejów Prawa” 2003, t. I (4); **M.**, *Przyczynek do kwestii nieusuwalności*, GSW 1936, nr 52; **W. Makowski**, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo w Rzeczypospolitej Polskiej na ziemiach b. zaboru rosyjskiego*, t. I, Warszawa 1921; **W. Makowski**, *Uwagi o przyszłej ustawie postępowania karnego*, GSW 1926, nr 21; **D. Malec**, *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej w okresie*

międzywojennym, w: *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej. Historia i współczesność. Księga Jubileuszowa 90-lecia Sądu Najwyższego 1917–2007*, red. A. Korobowicz, Warszawa 2007; **M. Materniak-Pawłowska**, *Instytucja sędziego śledczego w II Rzeczypospolitej*, CPH 2013, t. LXV, z. 1; M. Materniak-Pawłowska, *Struktura polskich sądów powszechnych w latach 1917–1928*, CPH 2001, t. LIII, z. 1; M. Materniak-Pawłowska, *Ustrój sądownictwa powszechnego w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2003; M. Materniak-Pawłowska, *Z dziejów sądów przysięgłych na ziemiach polskich w XIX wieku*, CPH 2014, t. LXVI, z. 1; **J. Mazurkiewicz**, **L. Policha**, *Dzieje sądownictwa lubelskiego w latach 1915–1944*, maszynopis w Katedrze Historii Państwa i Prawa UMCS w Lublinie; **W. Miszewski**, *Zmiany w organizacji sądownictwa*, GSW 1932, nr 40; **A. Mogilnicki**, *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Kraków 1933; A. Mogilnicki, *Sędzia a urzędnik*, GSW 1931, nr 9; A. Mogilnicki, *Wspomnienia*, Warszawa 2008; **T. Mołdawa**, **J. Zakrzewska**, *Historia sejmu polskiego*, t. III, *Polska Ludowa*, Warszawa 1989; **L. Mrocza**, *Spór o Galicję Wschodnią 1914–1918*, Kraków 1998; **A. Murzynowski**, *Uwagi na temat zasad i funkcjonowania sądów oraz prokuratury PRL*, *Studia Prawnicze* 1974, nr 3; **E. Neymark**, *Kryzys sądów przysięgłych*, GSW 1924, nr 44, 45, 46; **Orzecznictwo Sądu Najwyższego (wstęp W.Ś.)**, PiP 1947, nr 1; **L. Oxińska-Szcześniakowa**, **E. Czajkowski**, *Okręgi sądowe Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1931; **M. Pomorski**, *Z problematyki obsadzania stanowisk sędziowskich w PRL*, NP 1972, nr 1; **Prace Departamentów i Biur Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego wykonane lub przygotowane przez czas jej istnienia, tj. od dnia 15 stycznia do 1 września 1917 r.**, Warszawa 1918; „**Prawa państwa polskiego**”, nr VII A: *Ustrój Sądów Cywilnych*, wydał i objaśnił S. Gołąb, Kraków 1922; **Prawo o ustroju sądów powszechnych. Przepisy związkowe, uposażenia, należności, diety**, Warszawa 1948; **H. Rajzman**, *Wpływ prokuratury na orzecznictwo Sądu Najwyższego w dziedzinie prawa karnego*, w: *Prokuratura PRL w latach 1950–1960*, red. I. Druski, Warszawa 1960; **E.S. Rappaport**, *Pierwociny polskiego sądownictwa państwowego (1916–1917)*, DPP 1947, nr 9; E.S. Rappaport, *Sądy obywatelskie w Warszawie (Kartka z dziejów przelomu sierpniowego r. 1915)*, Warszawa 1915; **Referat wygłoszony w dniu 4 grudnia 1927 r. przez Dziekana Rady Adwokackiej W. Salkowskiego podczas uroczystości obchodu dziesięciolecia sądownictwa**, „Rocznik Towarzystwa Prawniczego w Lublinie na 1928 rok”, Lublin 1929; **S. Rozmaryn**, *O uchwałach Rady Państwa, ustalających wykładnię i zasady stosowania prawa*, NP 1950, nr 11; S. Rozmaryn, *Polskie prawo państwowe*, Warszawa 1949; S. Rozmaryn, *Wytyczne wymiaru sprawiedliwości*, DPP 1949, nr 6–7; **Rozszerzenie kompetencji sądów powszechnych**, BMS 1955, nr 2; **M. Rybicki**, *Ławnicy ludowi w sądach PRL*, Warszawa 1968; M. Rybicki, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w PRL – doświadczenia i perspektywy rozwoju*, PiP 1984, nr 7; M. Rybicki, *Sądy społeczne w europejskich państwach socjalistycznych*, Warszawa 1974; **F. Ryszka** (red.), *Historia państwa i prawa 1918–1939*, cz. 2, Warszawa 1968; **A. Rzepliński**, *Przystosowanie ustroju sądownictwa do potrzeb państwa totalitarnego w Polsce w latach 1944–1956*, w: *Przestępstwa sędziów i prokuratorów w Polsce lat 1944–1956*, red. W. Kulesza, A. Rzepliński, Warszawa 2001; A. Rzepliński, *Sądownictwo w Polsce Ludowej. Między dyspozycyjnością*

a niezawistością, Warszawa 1989; **W. Salkowski**, *Historja Polskich Sądów Obywatelskich w Lublinie*, „Biuletyn Towarzystwa Prawniczego w Lublinie”, nr 1, Lublin 1916; **Sąd Najwyższy powraca do stolicy**, DPP 1950, Nr 4; **Sądowe postępowanie karne**, nr 1, oprac. wg wykładów S. Śliwińskiego, Warszawa 1932; **Schematismus des k.u.k. Militär-General-Gouvernements für das österreichisch-ungarische Okkupationsgebiet in Polen**, Lublin [b.d.w.]; B. Sekutowicz, *Sądy obywatelskie w Lublinie*, „Głos Sądownictwa” 1933, nr 6; **W. Sieroszewski**, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w Powstaniu Warszawskim i udział w niej adwokatów*, Pal. 1977, nr 7; **M. Siewierski**, *Czynnik rewizyjny w postępowaniu przed Sądem Najwyższym*, PiP 1947, nr 2; **Z. Sitnicki**, *Nominacje sędziów i naczelników sądów grodzkich*, „Głos Sądownictwa” 1929, nr 6; Z. Sitnicki, *Podział na okręgi sądowe w związku z projektem nowego podziału administracyjnego państwa*, „Głos Sądownictwa” 1933, nr 12; **E. Skrętowicz**, *Wyrokowanie sądu pierwszej instancji w sprawach karnych*, Lublin 1984; **Sprawozdanie z działalności Ministerstwa Sprawiedliwości za rok 1928**, odbitka z wydawnictwa Komitetu Ekonomicznego Ministrów: materiały odnoszące się do działalności rządu za rok 1928, Warszawa 1929; **R.A. Stefański**, *Instytucja pytań prawnych do Sądu Najwyższego w sprawach karnych*, Kraków 2001; **W. Suleja**, *Tymczasowa Rada Stanu*, Warszawa 1998; **W. Świda**, *Prawo karne*, Warszawa 1971; **J. Szarycz**, *Sędziowie i sądy w Polsce w latach 1918–1988*, Warszawa 1988; **S. Szer**, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1950; **W. Szwarc**, *Działania Tymczasowej Rady Stanu i Rady Regencyjnej na rzecz przejęcia cywilnego zarządu w Królestwie Polskim (1917–1918)*, w: *Studia z historii państwa, prawa i idei*, red. A. Korobowicz, H. Olszewski, Lublin 1997; **S. Walczak**, *Teoria i praktyka wytycznych Sądu Najwyższego*, PiP 1955, nr 1; **A. Weh**, *Prawo Generalnego Gubernatorstwa w układzie rzeczowym z objaśnieniami i szczegółowym skorowidzem*, Kraków 1941; **A. Wendel**, *Odrodzone sądownictwo polskie*, w: *Wymiar sprawiedliwości w Odrodzonej Polsce 22 VII 1944–22 VII 1945*, Warszawa [b.d.w.]; **Z. Winnicki**, *Rada Regencyjna Królestwa Polskiego i jej organy (1917–1918)*, Wrocław 1991; **A. Wiśniewski**, *Polemika w sprawie tzw. prawotwórczej roli orzecznictwa Sądu Najwyższego*, PiP 1957, nr 11; **W. Witkowski**, *Historia administracji w Polsce 1764–1989*, Warszawa 2007; **S. Włodyka**, *Funkcje Sądu Najwyższego*, ZNUJ 1965, z. 20; S. Włodyka, *Organizacja wymiaru sprawiedliwości w PRL*, Warszawa 1963; S. Włodyka, *Ustrój organów ochrony prawnej*, Warszawa 1975; S. Włodyka, *Wiążąca wykładnia sądowa*, Warszawa 1971; **W.M.**, *Pięćciolecie sądownictwa Polskiego (1917–1922)*, „Głos Lubelski” nr 239 z 1 września 1922 r.; W.M., *Sądownictwo cywilne w okupacji austryjacko-węgierskiej 1915–1917*, Lublin 1918; **J. Wróblewski**, *Stosowanie prawa przez Sąd Najwyższy*, NP 1984, nr 11–12; **A. Wrzyszczyk**, *Okupacyjne sądownictwo niemieckie w Generalnym Gubernatorstwie 1939–1945. Organizacja i funkcjonowanie*, Lublin 2008; A. Wrzyszczyk, *O organizacji okupacyjnego sądownictwa polskiego w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945*, „Zeszyty Majdanka” 1992, t. XIV; A. Wrzyszczyk, *Prawo karne materialne na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej*, w: *System Prawa Karnego*, t. II, *Źródła prawa karnego*, red. T. Bojarski, Warszawa 2011; A. Wrzyszczyk, *Sądy funkcjonujące w Lublinie w okresie okupacji hitlerowskiej*, „Prawnik” 2008, nr 1; A. Wrzyszczyk, *Ustawodawstwo*

okupacyjne dla dystryktu Galicja 1941–1944, w: *Studia z historii państwa, prawa i idei. Prace dedykowane Profesorowi Janowi Malarczycy*, red. A. Korobowicz, H. Olszewski, Lublin 1997; A. Wrzyszczyk, *Zarys organizacji sądownictwa niemieckiego w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945*, „Zeszyty Majdanka” 1991, t. XIII, Lublin 1991; **Wystąpienie premiera J. Cyrankiewicza w Sejmie w czerwcu 1946 r.**, DPP 1947, Nr 7; **XX-lecie byłych sądów obywatelskich**, Pal. 1935, nr 11; *Wznowienie sądownictwa państwowego polskiego (pięciolecie 1917–1922)*, Warszawa 1923; **M. Zaborski**, *Szkolenie „sędziów nowego typu” w Polsce Ludowej*, Pal. 1998, nr 1–2; **Zbiór zarządzeń, okólników i pism okólnych Ministerstwa**, t. I, Warszawa 1961; **Z. Ziemia**, *Przygotowanie i rozwój kadr sądownictwa Polski Ludowej*, w: *XXV lat wymiaru sprawiedliwości PRL*, Warszawa 1969; **Z.Ł.**, *W sprawie prawidłowego korzystania przez sądy rewizyjne z art. 390 k.p.k.*, BMS 1957, nr 11; **Z przemówienia wiceministra sprawiedliwości Ob. Leona Chajna**, DPP 1947, nr 7.

Źródła archiwalne: Archiwum Akt Nowych: Sąd Najwyższy 1/2,1/3,1/4,1/18, 1/134,1/154,1/181,1/194; PKWN IX/8; Prokuratura Generalna PRL 950; Ministerstwo Sprawiedliwości 31, 33; Krajowa Rada Narodowa 100; **Archiwum Państwowe w Lublinie**, Sąd Apelacyjny w Lublinie 1917–1951, sygn. 2, 146, 1022, 2079, 3669; **Archiwum Rodziny Barcikowskich**; **Biblioteka Wojewódzka im. H. Łopacińskiego**, rkps 1845.

1.1. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Wybuch I wojny światowej oraz jej przebieg rozbudziły nadzieje na odbudowę państwowości polskiej. Jej podstawą miały być ziemie byłego Królestwa Polskiego, zajmowane stopniowo przez wojska państw centralnych, lecz przyszłość polityczna tych terenów uzależniona była od wyniku zmagania militarnych. Tymczasem na zajętych obszarach podległych niemieckiej administracji okupacyjnej wprowadzano tymczasowe zmiany w ustroju sądownictwa (sądy gminne, okręgowe i cesarsko-niemiecki trybunał wyższy) oraz zasadach postępowania karnego¹.

Sytuacja uległa zmianie w połowie 1915 r. – wraz z postępami wojsk państw centralnych na terenach Królestwa Polskiego. Okupowane terytorium zostało wtedy podzielone na niemieckie Generalne Gubernatorstwo Wojskowe z siedzibą w Warszawie i austro-węgierskie Generalne Gubernatorstwo Wojskowe z siedzibą w Kielcach, a potem w Lublinie². Jednocześnie

¹ W. Daszkiewicz, K. Paluszyńska-Daszkiewicz, *Proces karny...*, s. 5–6, 90.

² K. Grzybowski, *Historia państwa i prawa Polski*, t. IV, s. 635; Dz.R.J.G.W. z 1915 r. Nr 1; J. Lewandowski, *Królestwo Polskie wobec Austro-Węgier 1914–1918...*, s. 66; J. Lewandowski, *Austro-węgierskie Generalne Gubernatorstwo Wojskowe w Lublinie...*, s. 131–132.

z chwilą wycofywania się wojsk rosyjskich na tych terenach w lipcu 1915 r. pojawiły się – z inicjatywy miejscowej społeczności – formy polskiego zarządu lokalnego, w tym sądownictwa obywatelskiego³. Sędziowie powoływani byli w drodze wyborów przez zgromadzenia prawników, zatwierdzanych przez komitety obywatelskie, a następnie Centralny Komitet Obywatelski w Warszawie⁴. W stolicy opracowano nawet ogólnopolską koncepcję rozbudowy struktur i organizacji sądownictwa obywatelskiego, które starano się wdrażać w życie przy biernej postawie władz okupacyjnych. W pierwszej instancji pod okupacją niemiecką działały sądy pokoju albo sądy pokoju (dla mieszkańców miast) i sądy gminne (dla mieszkańców wsi) – pod okupacją austriacką. Orzekały one kolegialnie (sędzia i dwóch ławników), wydając wyroki „w imieniu prawa”. Sądami pierwszej instancji w sprawach poważniejszych, a zarazem sądami odwoławczymi od orzeczeń sądów niższych były trybunały dla spraw cywilnych i karnych w Warszawie i Lublinie. Orzekały one w składzie dwóch sędziów i trzech ławników. Planowano także uruchomienie sądów apelacyjnych. Ostatecznie sądem drugiej instancji od orzeczeń trybunałów wydanych w pierwszej instancji był Sąd Główny, orzekający w składzie trzech sędziów i dwóch ławników⁵.

Stan ten nie trwał długo. Działalność wyższych polskich sądów obywatelskich została wkrótce zawieszona przez władze okupacyjne, które jednocześnie pozostawiły najniższe sądy rozpatrujące drobne sprawy cywilne i karne. Zaniepokojenie władz okupacyjnych aktywnością lokalnego środowiska było tak duże, że niektórych warszawskich prawników – za ich działalność przy tworzeniu struktur sądownictwa obywatelskiego – internowano w niemieckich obozach jenieckich⁶. Działaniom tym towarzyszyła likwidacja lub zmiana charakteru działających dotychczas komitetów obywatelskich.

Na mocy rozporządzenia generał-gubernatora Hansa von Beselera z 2 listopada 1915 r. o ustroju sądownictwa w okręgu Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego w miejsce wyższych sądów obywatelskich powołano sądownictwo niemieckie. Dotychczasowy charakter utrzymały jedynie znajdujące się na naj-

³ B. Sekutowicz, *Sądy obywatelskie...*, s. 329–332; Biblioteka Wojewódzka im. H. Łopacińskiego, rkps 1845, *Memoriał o utrzymaniu miejscowego sądownictwa*, k. 34–36.

⁴ W. Salkowski, *Historja Polskich Sądów Obywatelskich...*, s. 3–5, 8–10.

⁵ E.S. Rappaport, *Sądy obywatelskie w Warszawie...*; *XX-lecie byłych sądów obywatelskich*, Pal. 1935, nr 11, s. 901; *Referat wygłoszony w dniu 4 grudnia 1927 r. przez Dziekana Rady Adwokackiej W. Salkowskiego podczas uroczystości obchodu dziesięciolecia sądownictwa*, „Rocznik Towarzystwa Prawniczego w Lublinie na 1928 rok”, Lublin 1929, s. 18.

⁶ J. Mazurkiewicz, L. Policha, *Dzieje sądownictwa lubelskiego...*, s. 8–11; W.S., *Historja Polskich Sądów Obywatelskich...*, s. 11, 15–16; B. Sekutowicz, *Sądy obywatelskie...*, s. 333; GSW 1934, nr 20–21, s. 314.

niższym szczeblu struktury sądy gminne, złożone z sędziego pokoju i ławników jako asesorów. Do ich właściwości należały sprawy przekroczeń, przewinień zagrożonych karą grzywny do wysokości 500 rubli lub więzieniem do jednego roku albo obu karami równocześnie. Poważniejsze sprawy karne w pierwszej instancji rozpoznawały cesarsko-niemieckie sądy okręgowe. Właściwość rzeczowa tych sądów została ograniczona ze względu na trwające działania militarne. Sprawy o zdradę wojenną, grabież ofiar i jeńców wojennych, czyny skierowane przeciwko wojskom niemieckim, wykroczenia przeciwko rozporządzeniom niemieckich władz wojskowych i okupacyjnych należały do właściwości sądów polowych lub wojennych sądów polowych. Od orzeczeń niemieckich sądów okręgowych w sprawach karnych przysługiwała później rewizja do Cesarsko-Niemieckiego Sądu Najwyższego w Warszawie⁷. Ze względu na niemiecką obsadę stanowisk sędziowskich w sądach wyższych sprawy rozpoznawane w nich były w języku niemieckim⁸. Niemieckie sądy powszechne na okupowanych przez Niemców terenach byłego Królestwa Polskiego stosowały początkowo „w odpowiednim duchu” niemiecką ustawę postępowania karnego z 1877 r., a potem rosyjską – ustawę postępowania karnego z 1864 r. i rosyjski kodeks karny z 1903 r. (tzw. Kodeks Tagancewa)⁹. Został on wprowadzony na mocy rozporządzenia z 1 kwietnia 1915 r., a następnie na obszarze Generalnego Gubernatorstwa Warszawskiego rozporządzeniem z 8 września 1915 r. przez władze niemieckie respektujące postanowienia prawa międzynarodowego, które na terenach znajdujących się pod okupacją wojskową nakazywały utrzymać obowiązujące dotychczas przepisy prawne. Wprowadzając Kodeks Tagancewa, władze niemieckie popełniły pomyłkę, gdyż wyszły z błędnego założenia, że kodeks ten w całości obowiązywał na ziemiach okupowanych¹⁰.

⁷ § 1–3, 6, 9, 21, 23, 27 rozporządzenia Generał-Gubernatora z 2 listopada 1915 r. o ustroju sądownictwa w okręgu Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego ze zm. (Dz.R.J.G.W. z 1915 r. Nr 12, poz. 7 i z 1916 r. Nr 54, poz. 197); A. Bereza, W. Okniński, *Sądownictwo siedleckie...*, s. 104–105.

⁸ § 29–30 rozporządzenia Generał-Gubernatora z 2 listopada 1915 r. o ustroju sądownictwa w okręgu Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego (Dz.R.J.G.W. Nr 12, poz. 7).

⁹ § 3 rozporządzenia obowiązującego w okręgu Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego o procesach karnych i cywilnych i o postępowaniu w sprawach dobrowolnego sądownictwa (Dz.R.J.G.W. z 1915 r. Nr 12, poz. 8) i § 1 Rozporządzenia o prawie karnym w okręgu Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego (Dz.R.J.G.W. z 1915 r. Nr 12, poz. 9); W. Daszkiewicz, K. Paluszyńska-Daszkiewicz, *Proces karny...*, s. 6.

¹⁰ W rzeczywistości w Królestwie Polskim wprowadzono w życie jedynie część artykułów dotyczących przestępstw przeciwko religii, bezpieczeństwu zewnętrznemu i wewnętrznemu państwa oraz część ogólną kodeksu w odniesieniu do ustaw specjalnych. *Historia państwa i prawa 1918–1939...*, red. F. Ryszka, s. 61; W. Makowski, *Kodeks karny obowiązujący tymczasowo...*, t. I, s. 11–13.

9788326482755 W01P01

Tom V

ISBN 978-83-264-6275-5

9 788326 482755

Cena 359 zł (w tym 5% VAT)